

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

Research Article / Araştırma Makalesi

ANKARA SCIENCE
UNIVERSITY

The Sea in the Poems of the Uyghur Poet İlahun Celil

Uygur Şairi İlahun Celil'in Şiirlerinde Deniz

Ahmet Karaman*

Abstract: Contemporary Uyghur literature has continued to develop not only in East Turkestan but also as a significant literary tradition in Kazakhstan. The financial and moral support provided by the Kazakhstani government for cultural and artistic activities has played a crucial role in fostering a productive literary environment. Nevertheless, the rapid transformation of social life has inevitably affected literature, making it increasingly difficult for ethnic minority communities to preserve their languages and cultural traditions. Among these communities, the Uyghurs have sought to sustain their cultural identity through the works of the artists and writers they have cultivated. One of the poets contributing to the preservation of Uyghur culture is İlahun Celil, whose poetry is distinguished by its extensive treatment of the theme of the sea, a subject rarely encountered in Uyghur poetry. The present study aims to examine how the themes of the sea and maritime life are represented in the poetry of İlahun Celil, one of the leading figures of Kazakhstani Uyghur literature, and to analyze the discourses of identity, history, civilization, belonging, and ideology constructed around these themes. The rarity of maritime imagery in Uyghur literature makes Celil's work particularly remarkable; his experience of serving in the Soviet Navy transformed the sea into one of the central motifs of his poetry. This research employs a text-centered literary analysis. Celil's poetry collection *Deniz Sadaları* (*Echoes of the Sea*) contains nineteen poems devoted to the sea, while his collection *Toprağa Selam* (*Greetings to the Earth*) includes three additional maritime-themed poems. In addition, his nine-part poem *Denize Hitap* (*Address to the Sea*) has been analyzed from both thematic and symbolic perspectives. As an extended poetic composition, *Address to the Sea* transcends the conventional boundaries of nature poetry by integrating national memory, historical consciousness, the aspiration for freedom, and the idea of civilization into a multilayered poetic structure. Throughout the poem, the sea functions not only as a tangible element of nature but also as a powerful symbol representing freedom, endurance, strength, progress, and the historical destiny of nations. In this respect, the work constitutes a remarkable example of modern Uyghur poetry, successfully synthesizing lyrical, epic, and ideological elements within a unified poetic discourse.

Keywords: Contemporary Uyghur poetry, İlahun Celil, The Sea, Labour, Soviet Ideology

Öz: Çağdaş Uygur edebiyatı Doğu Türkistan dışında önemli bir kol olarak Kazakistan'da da varlığını sürdürmeye çalışmaktadır. Kazakistan yönetiminin kültür ve sanat faaliyetlerine sağladığı maddi ve manevi

*Assoc. Prof. Dr., Afyon Kocatepe University, Faculty of Science and Literature, Department of Modern Turkish Dialects and Literatures

Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-7106-3522>

ahkaraman03@gmail.com

Cite as/ Atıf: Karaman, A. (2026). The sea in the poems of the Uyghur poet İlahun Celil / Uygur şairi İlahun Celil'in şiirlerinde deniz. *Turkish Studies-Language and Literature*, 21(3), 5669-5706. Ankara Bilim University Publications. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.94658>

Received/Geliş: 03 June/Haziran 2026

Accepted/Kabul: 20 September/Eylül 2026

Published/Yayın: 25 September/Eylül 2026

Checked by plagiarism software

destekler verimli bir edebî ortamın oluşmasında önemli ölçüde etkili olmaktadır. Ancak sosyal hayattaki hızlı değişim edebiyata da yansımakta özellikle azınlık durumundaki farklı etnik grupların dil ve kültürlerini devam ettirmeleri günden güne güçleşmektedir. Etnik gruplar arasında yer alan Uygurlar da kültürel varlıklarını yetiştirdikleri sanatçılarla sürdürmeye çalışmaktadırlar. Uygur kültürünü yaşatmaya çalışan şair İlahun Celil Uygur şiirinde çok sık görülmeyen teması deniz şiirler yazmıştır. Bu çalışmanın amacı, Kazakistan Uygur edebiyatının önemli temsilcilerinden İlahun Celil'in şiirlerinde deniz ve denizcilik temasının nasıl işlendiğini ortaya koymak; bu tema etrafında şekillenen kimlik, tarih, medeniyet, aidiyet ve ideolojik söylemleri incelemektir. Uygur edebiyatında sıklıkla karşılaşılmayan deniz teması, şairin Sovyet Deniz Kuvvetlerinde askerlik yaptığı dönemde kazandığı deneyimi sayesinde eserlerinin merkezî unsurlarından biri hâline gelmiştir. Araştırmada metin merkezli edebî inceleme yöntemi kullanılmıştır. İlahun Celil'in Deniz Sadaları adlı şiir kitabında yer alan on dokuz, Toprağa Selam adlı şiir kitabında da üç adet deniz temalı şiiri bulunmaktadır. Bunların dışında dokuz bölümden oluşan Denize Hitap adlı şiiri de tematik ve sembolik açıdan analiz edilmiştir. Uzun bir manzume niteliğinde olan Denize Hitap, tabiat şiiri görünümü altında millî hafıza, tarih şuuru, özgürlük arzusu ve medeniyet düşüncesini birleştiren çok katmanlı bir eserdir. Deniz, şiirde hem gerçek bir doğa unsuru hem de özgürlük, sabır, güç, ilerleme ve milletlerin kaderini temsil eden güçlü bir sembol olarak kullanılmaktadır. Bu yönüyle eser, modern Uygur şiirinde lirik, epik ve ideolojik unsurları aynı potada eriten dikkat çekici örneklerden biridir.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş Uygur şiiri, İlahun Celil, Deniz, Emek, Sovyet İdeolojisi

Structured Abstract:

Kazakhstan is considered one of the important centers where contemporary Uyghur literature continues to thrive. Significant opportunities are provided to the various ethnic groups in the country to maintain their cultural identities. The Uyghurs, who are part of these ethnic groups, are one of the ancient Turkic peoples and are struggling to preserve and maintain their cultural identity in Kazakhstan. There are many Uyghur poets, writers, theatergoers and academicians living in Kazakhstan who are struggling to maintain the Uyghur language and culture and pass it on to future generations. Ilahun Celil, one of the poets striving to preserve the Uyghur identity, continues to produce literary works despite his advanced age. Although Ilahun Celil has written works in different literary genres such as novels, short stories, biographies, his poetry stands out as the most important feature that constitutes his literary personality. The frequent use of the sea theme in his poems, which is rarely seen in Uyghur poetry, gives him a distinctive characteristic.

Performing his military service in the Soviet Navy instilled a passion for the sea in the poet, and the sea became the central theme of his poems. In this study, the national identity, historical consciousness, ancient culture, and ideological discourses emphasized by Ilahun Celil around the theme of the sea have been evaluated.

In the research, the literary analysis method was used based on sea-themed poems. The poet's works, especially *Déñiz Sadaliri*, *Yerge Tazim* and *Déñizğa Xitap*, have been studied thematically and symbolically. Images such as the sea, ship, harbor, lighthouse, storm and journey in the poems have been interpreted; their relationships with history, culture, identity and ideology have been revealed. Additionally, the works have been evaluated within the historical and cultural context of Soviet-era Uyghur poetry. In order to understand and evaluate the poems correctly, the poet was interviewed face-to-face at different times during the study, and his comments were also taken into account.

In his poems, the sea appears as a place of struggle and labor. In poems like *Moryaq Siri*, images of storms, waves, and ships represent humanity's struggle against nature. The sailor identity, on the other hand, is presented not as an ordinary profession but rather as a collective belonging earned through hardship. The influences of the Soviet era's labor-centered aesthetic approach are clearly visible in these poems.

In some poems, the sea becomes a symbol of freedom and infinity. The poet uses the sea as a symbol of boundless horizons, movement, and spiritual expansion. In the poem *Déñizğa Xitap*, which he wrote recently and expressed many memories about the sea, the sea appears as an element that transforms the inner world of an individual and opens up new horizons for him. The poem serves as a painting depicting Uyghur history and its rich cultural heritage.

In some poems, the idea of belonging is explored through the contrast between sea and land. While the sea represents movement and freedom, the land symbolizes the homeland, roots, and the idea of returning. Although the poet is integrated with the sea, he constantly emphasizes his devotion to the land and his homeland. Thus, a dual-directional sense of belonging emerges in the works, with both movement and rotation axes.

The research also revealed distinct traces of Soviet ideology in Ilahun Celil's poems. The poems on the theme of the Black Sea, the Port of Dikson and the North Pole consecrate the Soviet geography; socialist progress, technical development and collective labor are glorified. In these poems, the sea becomes a symbolic space for socialist identity and Soviet unity.

In addition, it has been determined that the poet's works exhibit a strong sense of historical and civilizational consciousness. Especially in the poem *Déñizğa Xitap*, historical figures such as Oghuz Kagan, Moyunchur Kagan, Mahmut of Kashgarli, Yusuf Has Hacıp, Ahmet Yesevi and Ali Shir Nevai are mentioned and the deep-rooted civilization history of the Uyghur Turks is emphasized. The poet uses past achievements to keep the collective memory of present-day Uyghurs alive and to instill hope for the future.

The poet makes significant references to Uyghur history, particularly in his poem *Déñizğa Xitap*. It reminds us of the ancient civilization of the Uyghurs and their contributions to science and culture. The development of writing emphasizes that Uyghurs play important roles in areas such as mathematics, astronomy, urbanization, paper production and cultural heritage. In addition, he makes references to historical figures such as Oghuz Khan, Yusuf Has Hacıp, Ahmet Yesevi and Ali Shir Nevai, highlighting the deep-rooted history of Uyghur and Turkish civilization.

The poet frequently makes a direct analogy between the sea and the Uyghur people. Just as the sea is patient, resilient, and endless, the Uyghur people must possess the same qualities. The poet wishes for his people to look to the future with hope and presents the vastness of the sea as a model for national character. *Déñizğa Xitap* begins with a personal longing for the sea and concludes with a message of national resistance, historical consciousness, and collective hope.

In the poet's works, romanticism, realism, historical consciousness, and ideological discourse are intertwined. Many elements such as the struggle for survival, civilization, technology, backwardness, historical identity, and socialist thought have been expressed around the theme of the sea. While the poet considers the sea as the main cause of civilization, progress and technology, on the other hand, he expresses a historical fact by emphasizing the colonialist, overwhelming and destructive characteristics of societies that progress thanks to the sea.

As a result, the sea has become a central symbol in the poems of Ilahun Celil, where individual memories, historical memory, cultural identity and the idea of civilization unite. The poet has given an original discourse to contemporary Uyghur poetry through the metaphor of the sea; he has managed to create a social and historical consciousness based on his own life story. In this respect, the poems of Ilahun Celil are considered among the important texts in terms of understanding the relationship between the sea, identity and civilization in contemporary Uyghur literature.

Keywords: Contemporary Uyghur poetry, Ilahun Celil, The Sea, Labour, Soviet Ideology

الملخص المنظم:

تُعدُّ كازاخستان أحد المراكز المهمة التي يواصل فيها الأدب الأويغوري المعاصر ازدهاره، إذ تُتاح لمختلف الجماعات الإثنية في البلاد فرصٌ واسعة للحفاظ على هوياتها الثقافية. ويُشكّل الأويغور، وهم من الشعوب التركية العريقة، إحدى هذه الجماعات التي تسعى إلى صون هويتها الثقافية وضمان استمراريتها في كازاخستان. ويقع في البلاد عدد كبير من الشعراء والكتاب والمثقفين والمسرح والأكاديميين الأويغور أحد الشعراء (Ilahun Celil) الذين يبذلون جهودًا للحفاظ على اللغة الأويغورية وثقافتها ونقلها إلى الأجيال القادمة. ويواصل إلهون جليل الساعين إلى صون الهوية الأويغورية، إنتاجه الأدبي على الرغم من تقدّمه في السن. ومع أنّه ألف أعمالاً في أجناس أدبية مختلفة، مثل الرواية والقصة القصيرة والسيرة، فإنّ الشعر يظلّ أبرز المقومات التي تُشكّل شخصيته الأدبية. ويُضفي التوظيف المتكرّر لثيمة البحر في قصائده، وهي ثيمة نادرة الحضور في الشعر الأويغوري، خصوصيةً مميزة على تجربته الشعرية.

لقد غرست خدمته العسكرية في البحرية السوفيتية شغفًا بالبحر في نفسه، فتحوّل البحر إلى الثيمة المركزية في قصائده. وتتناول هذه الدراسة الهوية القومية والوعي التاريخي والثقافة العريقة والخطابات الأيديولوجية التي يُبرزها إلهون جليل من خلال ثيمة البحر.

اعتمد البحث منهج التحليل الأدبي، متخذًا من القصائد التي تتمحور حول البحر مادةً للتحليل. وقد درست أعمال الشاعر، ولا سيّما من منظورين موضوعاتي ورمزي. وجرّت قراءة الصور الشعرية الواردة، «Dénizğa Xitap» و«Yerge Tazim» و«Déniz Sadaliri» فيها، مثل البحر والسفينة والميناء والمنارة والعاصفة والرحلة، وتأويلها للكشف عن صلاتها بالتاريخ والثقافة والهوية والأيديولوجيا. كما جرى تحليل هذه الأعمال ضمن السياق التاريخي والثقافي للشعر الأويغوري في الحقبة السوفيتية. وبغية فهم القصائد وتقييمها على نحو سليم، أُجريت مقابلات مباشرة مع الشاعر في أوقات مختلفة خلال الدراسة، وأخذت تعليقاته بعين الاعتبار.

تُجسّد صور العواصف والأمواج والسفن، «Moryaq Siri» يظهر البحر في قصائده بوصفه فضاءً للكفاح والعمل. ففي قصائد مثل صراع الإنسان مع الطبيعة. أمّا هوية البحار، فلا تُقدّم بوصفها مجرد مهنة اعتيادية، بل باعتبارها انتماءً جماعيًا يُكتسب عبر المكافحة. وتتجلّى في هذه القصائد بوضوح تأثيرات التصوّر الجمالي المتمحور حول العمل في الحقبة السوفيتية.

ويتحوّل البحر في بعض القصائد إلى رمز للحرية واللامتناهي؛ إذ يوظّفه الشاعر للدلالة على الأفاق غير المحدودة والحركة والاتّساع التي نظمها في الأونة الأخيرة واستحضر فيها ذكريات عديدة مرتبطة بالبحر، يظهر البحر عنصرًا «Dénizğa Xitap» الروحي. ففي قصيدة يُحوّل العالم الداخلي للفرد ويفتح أمامه آفاقًا جديدة. وتؤدي القصيدة وظيفة لوحة تصوّر التاريخ الأويغوري وتراثه الثقافي الثري.

وتُستكشف فكرة الانتماء في بعض القصائد من خلال التقابل بين البحر واليابسة. ففي حين يرمز البحر إلى الحركة والحريّة، ترمز اليابسة إلى الوطن والجدور وفكرة العودة. وعلى الرغم من تماهي الشاعر مع البحر، فإنّه يؤكّد باستمرار ارتباطه بالأرض ووطنه. وهكذا يتشكّل في هذه الأعمال إحساسٌ بالانتماء ذو اتجاهين، يتمحور حول الحركة والعودة.

وكشف البحث أيضًا عن آثار واضحة للأيديولوجيا السوفيتية في قصائد إلهون جليل. فالقصائد التي تتناول البحر الأسود وميناء ديكسون والقطب الشمالي تُضفي طابعًا تقديسيًا على الجغرافيا السوفيتية، وتُمدّد التقدّم الاشتراكي والتطوّر التقني والعمل الجماعي. ويغدو البحر في هذه القصائد فضاءً رمزيًا للهوية الاشتراكية والوحدة السوفيتية.

على وجه الخصوص «Dénizğa Xitap» وتبيّن كذلك أنّ أعمال الشاعر تنطوي على وعي تاريخي وحضاري راسخ. ففي قصيدة، يرد ذكر شخصيات تاريخية، مثل أوغوز قاغان ومويون تشور قاغان ومحمود الكاشغري ويوسف خاص حاجب وأحمد يسوي وعلي شير نوائي،

مع التأكيد على الجذور العميقة للتاريخ الحضاري للأتراك الأويغور. ويوظف الشاعر منجزات الماضي لإبقاء الذاكرة الجمعية للأويغور المعاصرين حيّة، ولغرس الأمل في المستقبل.

مستحضراً حضارة «Dēñizğa Xitap» ويضمّن الشاعر أعماله إحالات مهمة إلى التاريخ الأويغوري، ولا سيّما في قصيدة الأويغور العريقة وإسهاماتهم في العلم والثقافة. ويبرز أدوارهم المهمة في تطوير الكتابة، وفي مجالات الرياضيات وعلم الفلك والعمارة وصناعة الورق والتراث الثقافي. كما يُحيل إلى شخصيات تاريخية، مثل أوغوز خان ويوسف خاين وأحمد يسوي وعلي شير نواني، مُسلّطاً الضوء على عراقة التاريخ الحضاري الأويغوري والتركي.

وكتيّراً ما يعقد الشاعر تشبيهاً مباشراً بين البحر والشعب الأويغوري؛ فمثلاً يتّسم البحر بالصبر والصمود والامتداد اللامتناهي ينبغي للشعب الأويغوري أن يتحلّى بالصفات نفسها. ويتطلّع الشاعر إلى أن ينظر شعبه إلى المستقبل بأمل، ويقدم رحابة البحر نموذجاً للشخصية بحنين شخصي إلى البحر، ثم تختتم برسالة تحمل معاني المقاومة القومية والوعي التاريخي والأمل «Dēñizğa Xitap» القومية. وتبدأ قصيدة الجمعي.

وتتداخل في أعمال الشاعر الرومانسية والواقعية والوعي التاريخي والخطاب الأيديولوجي. فقد عبّر، من خلال ثيمة البحر، عن عناصر عديدة، مثل الكفاح من أجل البقاء والحضارة والتكنولوجيا والتخلف والهوية التاريخية والفكر الاشتراكي. وبينما ينظر إلى البحر بوصفه العامل الرئيس في نشوء الحضارة والتقدم والتكنولوجيا، فإنّه يُعبّر، من جهة أخرى، عن حقيقة تاريخية بتأكيد السمات الاستعمارية والتسلطية والتدميرية للمجتمعات التي حقّقت تقدّمها بفضل البحر.

وختاماً، أصبح البحر في قصائد إلاهون جليل رمزاً مركزياً تلقي فيه الذكريات الفردية والذاكرة التاريخية والهوية الثقافية وفكرة الحضارة. وقد أضفى الشاعر على الشعر الأويغوري المعاصر خطاباً أصيلاً من خلال استعارة البحر، ونجح في بناء وعي اجتماعي وتاريخي انطلاقاً من سيرته الحياتية. ومن هذا المنظور، تُعدّ قصائده من النصوص المهمة لفهم العلاقة بين البحر والهوية والحضارة في الأدب الأويغوري المعاصر.

الكلمات المفتاحية: الشعر الأويغوري المعاصر، إلاهون جليل، البحر، العمل، الأيديولوجيا السوفيتية.

Résumé Structuré:

Le Kazakhstan est considéré comme l'un des principaux foyers où la littérature ouïghoure contemporaine continue de s'épanouir. Les différents groupes ethniques du pays disposent de possibilités importantes pour préserver leurs identités culturelles. Parmi eux, les Ouïghours, qui constituent l'un des peuples turques les plus anciens, s'efforcent de sauvegarder et de perpétuer leur identité culturelle au Kazakhstan. De nombreux poètes, écrivains, acteurs de la vie théâtrale et universitaires ouïghours établis dans ce pays œuvrent à la préservation de la langue et de la culture ouïghoures ainsi qu'à leur transmission aux générations futures. Ilahun Celil, l'un des poètes engagés dans la sauvegarde de l'identité ouïghoure, poursuit sa production littéraire malgré son âge avancé. Bien qu'il ait pratiqué différents genres littéraires, notamment le roman, la nouvelle et la biographie, la poésie demeure la composante majeure de son identité littéraire. Le recours fréquent au thème de la mer, rarement présent dans la poésie ouïghoure, confère à son œuvre une singularité remarquable.

Son service militaire dans la marine soviétique a fait naître chez le poète une passion pour la mer, devenue dès lors le thème central de ses poèmes. La présente étude examine l'identité nationale, la conscience historique, la culture ancestrale et les discours idéologiques qu'Ilahun Celil met en relief à travers ce thème.

La recherche repose sur une méthode d'analyse littéraire appliquée à un corpus de poèmes consacrés à la mer. Les œuvres du poète, notamment *Dēñiz Sadaliri*, *Yerge Tazim* et *Dēñizğa Xitap*, ont été étudiées selon des perspectives thématique et symbolique. Les images de la mer, du navire, du port, du phare, de la tempête et du voyage ont été interprétées afin de mettre au jour leurs rapports avec l'histoire, la culture, l'identité et l'idéologie. Les œuvres ont également été examinées dans le contexte historique et culturel de la poésie ouïghoure de l'époque soviétique. Afin de comprendre et d'interpréter les poèmes avec justesse, plusieurs entretiens en face à face ont été menés avec le poète à différents moments de la recherche, et ses commentaires ont été pris en considération.

Dans ses poèmes, la mer apparaît comme un espace de lutte et de travail. Dans des textes tels que *Moryaq Siri*, les images des tempêtes, des vagues et des navires représentent la lutte de l'humanité contre la nature. L'identité de marin, quant à elle, est présentée non comme une simple profession, mais comme une appartenance collective acquise dans l'épreuve. Ces poèmes portent clairement l'empreinte de l'esthétique soviétique centrée sur le travail.

Dans certains poèmes, la mer devient un symbole de liberté et d'infini. Le poète l'associe à des horizons illimités, au mouvement et à l'expansion spirituelle. Dans *Déñizğa Xitap*, poème composé récemment et dans lequel il évoque de nombreux souvenirs liés à la mer, celle-ci apparaît comme un élément qui transforme le monde intérieur de l'individu et lui ouvre de nouveaux horizons. Le poème constitue un tableau de l'histoire ouïghoure et de son riche patrimoine culturel.

Dans d'autres poèmes, la notion d'appartenance est explorée à travers l'opposition entre la mer et la terre. Alors que la mer représente le mouvement et la liberté, la terre symbolise la patrie, les racines et l'idée du retour. Bien que le poète fasse corps avec la mer, il souligne constamment son attachement à la terre et à sa patrie. Il se dégage ainsi de ses œuvres un sentiment d'appartenance à double orientation, articulé autour du mouvement et du retour.

La recherche a également révélé des traces manifestes de l'idéologie soviétique dans les poèmes d'Ilahun Celil. Les textes consacrés à la mer Noire, au port de Dikson et au pôle Nord sacralisent la géographie soviétique et exaltent le progrès socialiste, le développement technique et le travail collectif. Dans ces poèmes, la mer devient un espace symbolique de l'identité socialiste et de l'unité soviétique.

L'étude a par ailleurs établi que les œuvres du poète témoignent d'une profonde conscience historique et civilisationnelle. Dans *Déñizğa Xitap* notamment, l'évocation de figures historiques telles qu'Oghuz Kagan, Moyunchur Kagan, Mahmud de Kashgar, Yusuf Has Hacıp, Ahmed Yesevi et Ali-Shir Navaï souligne l'ancienneté et l'enracinement de l'histoire civilisationnelle des Turcs ouïghours. Le poète mobilise les réalisations du passé pour entretenir la mémoire collective des Ouïghours contemporains et leur insuffler l'espoir en l'avenir.

Le poète multiplie les références significatives à l'histoire ouïghoure, en particulier dans *Déñizğa Xitap*. Il rappelle l'ancienneté de la civilisation ouïghoure et ses contributions à la science et à la culture. Il souligne le rôle important des Ouïghours dans le développement de l'écriture ainsi que dans des domaines tels que les mathématiques, l'astronomie, l'urbanisation, la fabrication du papier et le patrimoine culturel. Il évoque également des figures historiques comme Oghuz Khan, Yusuf Has Hacıp, Ahmed Yesevi et Ali-Shir Navaï, mettant ainsi en évidence les racines profondes de la civilisation ouïghoure et turcique.

Le poète établit fréquemment une analogie directe entre la mer et le peuple ouïghour. De même que la mer est patiente, résiliente et infinie, le peuple ouïghour doit posséder ces mêmes qualités. Le poète souhaite que son peuple envisage l'avenir avec espoir et présente l'immensité de la mer comme un modèle pour le caractère national. *Déñizğa Xitap* s'ouvre sur une nostalgie personnelle de la mer et s'achève sur un message de résistance nationale, de conscience historique et d'espoir collectif.

Dans les œuvres du poète, le romantisme, le réalisme, la conscience historique et le discours idéologique s'entrecroisent. De nombreux éléments, tels que la lutte pour la survie, la civilisation, la technologie, le retard de développement, l'identité historique et la pensée socialiste, s'expriment à travers le thème de la mer. Si le poète considère celle-ci comme le principal moteur de la civilisation, du progrès et de la technologie, il met également en lumière une réalité historique en soulignant les caractéristiques colonialistes, dominatrices et destructrices des sociétés dont le développement s'est appuyé sur la mer.

En conclusion, la mer constitue, dans les poèmes d'Ilahun Celil, un symbole central où convergent les souvenirs individuels, la mémoire historique, l'identité culturelle et l'idée de civilisation. Par la métaphore de la mer, le poète a doté la poésie ouïghoure contemporaine d'un discours original et est parvenu à construire une conscience sociale et historique à partir de sa propre trajectoire biographique. À ce titre, ses poèmes comptent parmi les textes importants pour comprendre les rapports entre la mer, l'identité et la civilisation dans la littérature ouïghoure contemporaine.

Mots-clés : Poésie ouïghoure contemporaine, Ilahun Celil, mer, travail, idéologie soviétique.

Resumen Estructurado:

Kazajistán se considera uno de los principales centros donde la literatura uigur contemporánea continúa floreciendo. Los distintos grupos étnicos del país disponen de importantes oportunidades para preservar sus identidades culturales. Entre ellos se encuentran los uigures, uno de los pueblos túrquicos más antiguos, que se esfuerzan por salvaguardar y mantener su identidad cultural en Kazajistán. En este país residen

numerosos poetas, escritores, integrantes del ámbito teatral y académicos uigures que trabajan para preservar la lengua y la cultura uigures y transmitirlas a las generaciones futuras. Ilahun Celil, uno de los poetas comprometidos con la preservación de la identidad uigur, continúa produciendo obras literarias a pesar de su avanzada edad. Aunque ha cultivado diversos géneros literarios, como la novela, el cuento y la biografía, la poesía constituye el rasgo más destacado de su personalidad literaria. La presencia recurrente del tema del mar, poco habitual en la poesía uigur, confiere a su obra un carácter distintivo.

Su servicio militar en la Armada soviética despertó en el poeta una profunda pasión por el mar, que se convirtió en el tema central de sus poemas. El presente estudio examina la identidad nacional, la conciencia histórica, la cultura ancestral y los discursos ideológicos que Ilahun Celil articula en torno a este tema.

La investigación empleó el método de análisis literario a partir de un corpus de poemas de temática marítima. Las obras del poeta, especialmente *Déñiz Sadaliri*, *Yerge Tazim* y *Déñizga Xitap*, se estudiaron desde perspectivas temáticas y simbólicas. Se interpretaron imágenes como el mar, el barco, el puerto, el faro, la tormenta y el viaje, y se pusieron de manifiesto sus relaciones con la historia, la cultura, la identidad y la ideología. Asimismo, las obras se examinaron en el contexto histórico y cultural de la poesía uigur de la época soviética. Con el propósito de comprender y valorar adecuadamente los poemas, se realizaron entrevistas presenciales con el poeta en distintos momentos de la investigación, y sus comentarios también se tuvieron en cuenta.

En sus poemas, el mar aparece como un espacio de lucha y trabajo. En composiciones como *Moryaq Siri*, las imágenes de tormentas, olas y barcos representan la lucha de la humanidad contra la naturaleza. Por su parte, la identidad del marinero se presenta no como una profesión ordinaria, sino como una pertenencia colectiva adquirida mediante la adversidad. En estos poemas se advierte claramente la influencia de la concepción estética de la época soviética centrada en el trabajo.

En algunos poemas, el mar se convierte en símbolo de libertad e infinitud. El poeta lo emplea para representar horizontes ilimitados, movimiento y expansión espiritual. En *Déñizga Xitap*, una composición reciente en la que evoca numerosos recuerdos relacionados con el mar, este aparece como un elemento que transforma el mundo interior del individuo y le abre nuevos horizontes. El poema constituye un cuadro de la historia uigur y de su rico patrimonio cultural.

En otros poemas, la idea de pertenencia se explora mediante el contraste entre el mar y la tierra. Mientras que el mar representa el movimiento y la libertad, la tierra simboliza la patria, las raíces y la idea del retorno. Aunque el poeta se identifica profundamente con el mar, subraya constantemente su vinculación con la tierra y con su patria. De este modo, en sus obras emerge un sentido de pertenencia de doble orientación, articulado en torno a los ejes del movimiento y del retorno.

La investigación también reveló huellas manifiestas de la ideología soviética en los poemas de Ilahun Celil. Las composiciones dedicadas al mar Negro, al puerto de Dikson y al polo norte sacralizan la geografía soviética y exaltan el progreso socialista, el desarrollo técnico y el trabajo colectivo. En estos poemas, el mar se convierte en un espacio simbólico de la identidad socialista y de la unidad soviética.

Asimismo, se constató que las obras del poeta manifiestan una profunda conciencia histórica y civilizatoria. Especialmente en *Déñizga Xitap*, se mencionan figuras históricas como Oghuz Kagan, Moyunchur Kagan, Mahmud de Kashgar, Yusuf Has Hacıp, Ahmet Yesevi y Ali Shir Nevai, y se destaca el profundo arraigo histórico de la civilización de los turcos uigures. El poeta recurre a los logros del pasado para mantener viva la memoria colectiva de los uigures contemporáneos e infundir esperanza en el futuro.

El poeta incorpora referencias significativas a la historia uigur, particularmente en *Déñizga Xitap*. Evoca la antigua civilización de los uigures y sus contribuciones a la ciencia y a la cultura. Destaca su importante papel en el desarrollo de la escritura, así como en ámbitos como las matemáticas, la astronomía, la urbanización, la producción de papel y el patrimonio cultural. Además, alude a figuras históricas como Oghuz Khan, Yusuf Has Hacıp, Ahmet Yesevi y Ali Shir Nevai, poniendo de relieve las profundas raíces históricas de la civilización uigur y túrquica.

El poeta establece con frecuencia una analogía directa entre el mar y el pueblo uigur. Así como el mar es paciente, resiliente e interminable, el pueblo uigur debe poseer esas mismas cualidades. El poeta desea que su pueblo contemple el futuro con esperanza y presenta la inmensidad del mar como modelo del carácter

nacional. *Déñizga Xitap* comienza con una añoranza personal del mar y concluye con un mensaje de resistencia nacional, conciencia histórica y esperanza colectiva.

En las obras del poeta se entrelazan el romanticismo, el realismo, la conciencia histórica y el discurso ideológico. Numerosos elementos, como la lucha por la supervivencia, la civilización, la tecnología, el atraso, la identidad histórica y el pensamiento socialista, se expresan en torno al tema del mar. Si bien el poeta considera el mar como el principal motor de la civilización, del progreso y de la tecnología, también pone de manifiesto una realidad histórica al destacar los rasgos colonialistas, avasalladores y destructivos de las sociedades que han progresado gracias a él.

En conclusión, el mar se ha convertido en un símbolo central de la poesía de Ilahun Celil, en el que confluyen los recuerdos individuales, la memoria histórica, la identidad cultural y la idea de civilización. Mediante la metáfora del mar, el poeta ha aportado un discurso original a la poesía uigur contemporánea y ha logrado construir una conciencia social e histórica a partir de su propia trayectoria vital. Desde esta perspectiva, sus poemas se consideran textos importantes para comprender la relación entre el mar, la identidad y la civilización en la literatura uigur contemporánea.

Palabras clave: Poesía uigur contemporánea, Ilahun Celil, mar, trabajo, ideología soviética.

结构式摘要：

哈萨克斯坦被视为当代维吾尔文学持续繁荣的重要中心之一。该国为不同族群维系其文化认同提供了重要机遇。维吾尔族是其中一个族群，也是历史悠久的突厥语民族之一，始终致力于在哈萨克斯坦保护和延续自身的文化认同。众多居住在哈萨克斯坦的维吾尔族诗人、作家、戏剧界人士及学者，持续为维吾尔语言与文化的保护及代际传承而努力。伊拉洪·加里尔（Ilahun Celil）是致力于维护维吾尔民族认同的诗人之一，尽管年事已高，仍坚持文学创作。他涉足小说、短篇小说和传记等多种文学体裁，但诗歌创作始终是构成其文学个性的核心要素。海洋主题在维吾尔诗歌中较为少见，却频繁出现于其作品之中，由此形成了鲜明的创作特色。

在苏联海军服役的经历使诗人对海洋产生了深厚的情感，海洋也因此成为其诗歌的核心主题。本研究围绕海洋主题，考察伊拉洪·加里尔诗歌所凸显的民族认同、历史意识、悠久文化传统及意识形态话语。

本研究采用文学分析法，以海洋主题诗歌为研究对象，对诗人的作品，尤其是《Déñiz Sadaliri》《Yerge Tazim》和《Déñizga Xitap》，进行主题与象征层面的分析。研究阐释了诗歌中的海洋、船舶、港口、灯塔、风暴及旅程等意象，揭示其与历史、文化、认同及意识形态之间的关联。同时，将这些作品置于苏联时期维吾尔诗歌的历史与文化语境中加以考察。为准确理解和评价相关诗歌，研究期间曾在不同时间与诗人进行面对面访谈，并将其本人对作品的阐释纳入分析。

在诗人的作品中，海洋表现为斗争与劳动的空间。在《Moryaq Siri》等诗歌中，风暴、波浪与船舶等意象呈现了人类与自然之间的抗争。水手身份则并非仅被视为一种普通职业，而是被塑造为一种通过艰苦磨砺获得的集体归属。这些诗歌清晰体现了苏联时期以劳动为中心的美学观念的影响。

在部分诗歌中，海洋成为自由与无限的象征。诗人借助海洋表现无边的视野、运动以及精神世界的拓展。在近期创作的《Déñizga Xitap》中，诗人抒写了诸多与海洋相关的记忆，海洋由此成为能够改变个体内心世界并为其开启新视野的要素。这首诗如同一幅画卷，展现了维吾尔族的历史及其丰富的文化遗产。

在另一些诗歌中，归属问题通过海洋与陆地的对照得以展开。海洋代表运动与自由，而陆地则象征故土、根源及回归的观念。尽管诗人与海洋融为一体，却始终强调自己对土地与祖国的眷恋。因此，作品呈现出一种双向的归属感，分别沿着运动与回归两个轴向展开。

研究还发现，伊拉洪·加里尔的诗歌中存在鲜明的苏联意识形态印记。以黑海、迪克森港及北极为主题的诗歌，将苏联地理空间神圣化，并颂扬社会主义进步、技术发展和集体劳动。在这些诗歌中，海洋成为社会主义认同与苏联统一的象征性空间。

此外，研究表明，诗人的作品具有强烈的历史意识与文明意识。尤其在《Dėñizğa Xitap》中，诗人提及乌古斯可汗、磨延啜可汗、麻赫穆德·喀什噶里、优素甫·哈斯·哈吉甫、艾哈迈德·亚萨维及阿里希尔·纳瓦伊等历史人物，强调维吾尔突厥人的文明史具有深厚根基。诗人借助往昔的成就，维系当代维吾尔人的集体记忆，并激发其对未来的希望。

诗人对维吾尔历史作出了重要指涉，这一点在《Dėñizğa Xitap》中尤为突出。他唤起了人们对维吾尔古老文明及其科学与文化贡献的认识，强调维吾尔人在文字发展以及数学、天文学、城市发展、造纸和文化遗产等领域发挥的重要作用。此外，他通过援引乌古斯汗、优素甫·哈斯·哈吉甫、艾哈迈德·亚萨维及阿里希尔·纳瓦伊等历史人物，彰显维吾尔文明与突厥文明源远流长的历史。

诗人经常在海洋与维吾尔民族之间建立直接类比。正如海洋具有耐心、坚韧与无穷无尽的特质，维吾尔民族也应具备同样的品质。诗人希望自己的民族满怀希望地展望未来，并将海洋的辽阔作为民族性格的典范。《Dėñizğa Xitap》以个人对海洋的思念开篇，最终升华为表达民族抗争、历史意识及集体希望的寄语。

在诗人的作品中，浪漫主义、现实主义、历史意识与意识形态话语相互交织。生存斗争、文明、技术、落后状态、历史认同以及社会主义思想等诸多要素，均围绕海洋主题得到表达。诗人一方面将海洋视为文明、进步与技术发展的主要动力，另一方面又强调那些依靠海洋实现发展的社会所具有的殖民主义、压制性与破坏性特征，从而揭示一种历史现实。

综上所述，海洋在伊拉洪·加里尔的诗歌中已成为个人回忆、历史记忆、文化认同与文明观念交汇的核心象征。诗人通过海洋隐喻，为当代维吾尔诗歌赋予了独具特色的话语，并以自身生命历程为基础，成功建构了社会意识与历史意识。从这一意义上看，伊拉洪·加里尔的诗歌是理解当代维吾尔文学中海洋、认同与文明之间关系的重要文本。

关键词：当代维吾尔诗歌；伊拉洪·加里尔；海洋；劳动；苏联意识形态。

Структурированная Аннотация:

Казахстан считается одним из значимых центров, где продолжает развиваться современная уйгурская литература. Различным этническим группам страны предоставляются широкие возможности для сохранения своей культурной идентичности. Уйгуры, принадлежащие к числу древних тюркских народов и составляющие одну из этих этнических групп, стремятся сохранять и поддерживать свою культурную идентичность в Казахстане. В стране проживает немало уйгурских поэтов, писателей, представителей театральной среды и учёных, прилагающих усилия к сохранению уйгурского языка и культуры и их передаче последующим поколениям. Илахун Джалил (Ilahun Celil), один из поэтов, стремящихся сохранить уйгурскую идентичность, продолжает литературную деятельность, несмотря на преклонный возраст. Хотя он создавал произведения в различных литературных жанрах, включая роман, рассказ и биографию, именно поэзия выступает определяющей составляющей его творческой индивидуальности. Частое обращение к морской тематике, редко встречающейся в уйгурской поэзии, придаёт его творчеству особое своеобразие.

Военная служба в Военно-морском флоте СССР пробудила в поэте глубокую любовь к морю, которое впоследствии стало центральной темой его стихотворений. В настоящем исследовании рассматриваются национальная идентичность, историческое сознание, древняя культура и идеологические дискурсы, актуализируемые Илахуном Джалилом посредством морской тематики.

В исследовании использован метод литературоведческого анализа на материале стихотворений морской тематики. Произведения поэта, прежде всего *Dėñiz Sadaliri*, *Yerge Tazim* и *Dėñizğa Xitap*, изучены в тематическом и символическом аспектах. Интерпретированы образы моря, корабля, порта, маяка, шторма и путешествия; выявлены их связи с историей, культурой,

идентичностью и идеологией. Кроме того, произведения рассмотрены в историко-культурном контексте уйгурской поэзии советского периода. Для корректного понимания и оценки стихотворений на разных этапах исследования проводились личные интервью с поэтом, а его комментарии учитывались при анализе.

В стихотворениях поэта море предстаёт пространством борьбы и труда. В таких произведениях, как *Moryaq Siri*, образы штормов, волн и кораблей воплощают борьбу человечества с природой. Идентичность моряка, в свою очередь, представлена не как обычная профессиональная принадлежность, а как коллективная общность, причастность к которой обретается через преодоление трудностей. В этих стихотворениях отчётливо прослеживается влияние характерной для советской эпохи эстетической концепции, сосредоточенной на труде.

В ряде стихотворений море становится символом свободы и бесконечности. Поэт использует его как образ безграничных горизонтов, движения и расширения духовного мира. В недавно написанном стихотворении *Dēñizğa Xitap*, в котором нашли отражение многочисленные воспоминания о море, оно выступает силой, преобразующей внутренний мир человека и открывающей перед ним новые горизонты. Стихотворение представляет собой своеобразное художественное полотно, изображающее уйгурскую историю и её богатое культурное наследие.

В некоторых стихотворениях идея принадлежности раскрывается через противопоставление моря и суши. Если море олицетворяет движение и свободу, то суша символизирует родину, корни и идею возвращения. Несмотря на глубокое единение с морем, поэт неизменно подчёркивает свою привязанность к земле и родине. Таким образом, в произведениях формируется двунаправленное чувство принадлежности, организованное вокруг движения и возвращения.

Исследование также выявило отчётливые следы советской идеологии в стихотворениях Илахуна Джалила. Произведения, посвящённые Чёрному морю, порту Диксон и Северному полюсу, сакрализуют советское географическое пространство, прославляют социалистический прогресс, техническое развитие и коллективный труд. В этих стихотворениях море становится символическим пространством социалистической идентичности и советского единства.

Кроме того, установлено, что произведения поэта характеризуются выраженным историческим и цивилизационным сознанием. В частности, в стихотворении *Dēñizğa Xitap* упоминаются такие исторические деятели, как Огуз-каган, Моюн-чур-каган, Махмуд Кашгари, Юсуф Хас Хаджиб, Ахмед Ясави и Алишер Навои, и подчёркиваются глубокие корни цивилизационной истории тюрков-уйгуров. Поэт обращается к достижениям прошлого, чтобы поддерживать коллективную память современных уйгуров и вселять надежду на будущее.

Поэт широко обращается к уйгурской истории, особенно в стихотворении *Dēñizğa Xitap*. Он напоминает о древней цивилизации уйгуров и их вкладе в науку и культуру. Подчёркивается значимая роль уйгуров в развитии письменности, а также в таких областях, как математика, астрономия, урбанизация, производство бумаги и культурное наследие. Кроме того, обращения к историческим фигурам Огуз-хана, Юсуфа Хас Хаджиба, Ахмеда Ясави и Алишера Навои акцентируют глубокие исторические корни уйгурской и тюркской цивилизации.

Поэт часто проводит прямую аналогию между морем и уйгурским народом. Подобно морю, наделённому терпением, стойкостью и бесконечностью, уйгурский народ должен обладать теми же качествами. Поэт желает, чтобы его народ смотрел в будущее с надеждой, и представляет морской простор как образец национального характера. *Dēñizğa Xitap* начинается с личной тоски по морю и завершается посланием, выражающим национальное сопротивление, историческое сознание и коллективную надежду.

В произведениях поэта переплетаются романтизм, реализм, историческое сознание и идеологический дискурс. Через морскую тематику получают выражение такие понятия и проблемы, как борьба за выживание, цивилизация, технология, отсталость, историческая идентичность и социалистическая мысль. Рассматривая море как основную движущую силу цивилизации, прогресса и технологического развития, поэт вместе с тем отражает историческую реальность, подчёркивая колониалистские, подавляющие и разрушительные черты обществ, достигших развития благодаря морю.

Таким образом, море стало центральным символом в стихотворениях Илахуна Джалила, объединяющим индивидуальные воспоминания, историческую память, культурную идентичность и идею цивилизации. Посредством метафоры моря поэт обогатил современную уйгурскую поэзию самобытным дискурсом и сумел сформировать социальное и историческое сознание на основе собственного жизненного опыта. В этом отношении стихотворения Илахуна Джалила представляют собой значимые тексты для осмысления взаимосвязи моря, идентичности и цивилизации в современной уйгурской литературе.

Ключевые слова: современная уйгурская поэзия, Илахун Джалил, море, труд, советская идеология.

संरचित सार:

कज़ाख़स्तान उन महत्वपूर्ण केंद्रों में से एक माना जाता है जहाँ समकालीन उइगुर साहित्य निरंतर समृद्ध हो रहा है। देश के विभिन्न नृजातीय समूहों को अपनी सांस्कृतिक अस्मिता बनाए रखने के लिए व्यापक अवसर उपलब्ध हैं। इन समूहों में शामिल उइगुर, जो प्राचीन तुर्किक जनसमुदायों में से एक हैं, कज़ाख़स्तान में अपनी सांस्कृतिक अस्मिता के संरक्षण और निरंतरता के लिए प्रयासरत हैं। कज़ाख़स्तान में अनेक उइगुर कवि, लेखक, रंगमंच से जुड़े व्यक्ति और शिक्षाविद् निवास करते हैं, जो उइगुर भाषा एवं संस्कृति को संरक्षित करने तथा भावी पीढ़ियों तक पहुँचाने के लिए कार्य कर रहे हैं। उइगुर अस्मिता के संरक्षण के प्रति प्रतिबद्ध कवियों में से एक, इलाहुन जेलिल (Ilahun Celil), अपनी वृद्धावस्था के बावजूद साहित्य-सृजन में सक्रिय हैं। यद्यपि उन्होंने उपन्यास, कहानी और जीवनी जैसी विभिन्न साहित्यिक विधाओं में रचनाएँ की हैं, तथापि कविता उनके साहित्यिक व्यक्तित्व का सर्वाधिक महत्वपूर्ण घटक है। उनकी कविताओं में समुद्र-विषय का बारंबार प्रयोग, जो उइगुर कविता में विरल है, उनके काव्य को विशिष्टता प्रदान करता है।

सोवियत नौसेना में सैन्य सेवा ने कवि के मन में समुद्र के प्रति गहरा अनुराग उत्पन्न किया, और समुद्र उनकी कविताओं का केंद्रीय विषय बन गया। प्रस्तुत अध्ययन में समुद्र-विषय के माध्यम से इलाहुन जेलिल द्वारा रेखांकित राष्ट्रीय अस्मिता, ऐतिहासिक चेतना, प्राचीन संस्कृति और विचारधारात्मक विमर्शों का विवेचन किया गया है।

इस शोध में समुद्र-केंद्रित कविताओं के आधार पर साहित्यिक विश्लेषण पद्धति अपनाई गई है। कवि की रचनाओं, विशेषकर *Déñiz Sadaliri*, *Yerge Tazim* और *Déñizga Xitap*, का विषयगत एवं प्रतीकात्मक अध्ययन किया गया है। कविताओं में समुद्र, जहाज़, बंदरगाह, प्रकाशस्तंभ, तूफ़ान और यात्रा जैसे बिंबों की व्याख्या करते हुए इतिहास, संस्कृति, अस्मिता और विचारधारा के साथ उनके संबंधों को स्पष्ट किया गया है। इसके अतिरिक्त, इन रचनाओं का मूल्यांकन सोवियतकालीन उइगुर कविता के ऐतिहासिक एवं सांस्कृतिक संदर्भ में किया गया है। कविताओं की समुचित समझ और मूल्यांकन सुनिश्चित करने के लिए अध्ययन के दौरान अलग-अलग समय पर कवि के साथ प्रत्यक्ष साक्षात्कार किए गए, और उनकी टिप्पणियों को भी विश्लेषण में सम्मिलित किया गया।

उनकी कविताओं में समुद्र संघर्ष और श्रम के क्षेत्र के रूप में उभरता है। *Moryaq Siri* जैसी कविताओं में तूफ़ानों, लहरों और जहाज़ों के बिंब प्रकृति के विरुद्ध मानवता के संघर्ष को अभिव्यक्त करते हैं। वहीं, नाविक की पहचान को किसी साधारण व्यवसाय के रूप में नहीं, बल्कि कठिनाइयों के माध्यम से अर्जित सामूहिक संबद्धता के रूप में प्रस्तुत किया गया है। इन कविताओं में सोवियत युग के श्रम-केंद्रित सौंदर्यबोध का प्रभाव स्पष्ट रूप से दिखाई देता है।

कुछ कविताओं में समुद्र स्वतंत्रता और अनंतता का प्रतीक बन जाता है। कवि समुद्र को असीम क्षितिजों, गतिशीलता और आत्मिक विस्तार के प्रतीक के रूप में प्रयुक्त करते हैं। हाल ही में रचित *Déñizga Xitap* में, जिसमें उन्होंने समुद्र से जुड़ी अनेक स्मृतियों को अभिव्यक्त किया है, समुद्र एक ऐसे तत्त्व के रूप में सामने आता है जो व्यक्ति के अंतर्जगत को रूपांतरित करता है और उसके लिए नए क्षितिज खोलता है। यह कविता उइगुर इतिहास और उसकी समृद्ध सांस्कृतिक विरासत को चित्रित करने वाले एक चित्रफलक का कार्य करती है।

कुछ कविताओं में समुद्र और स्थल के बीच विरोध के माध्यम से संबद्धता की अवधारणा का अन्वेषण किया गया है। जहाँ समुद्र गति और स्वतंत्रता का प्रतिनिधित्व करता है, वहीं स्थल मातृभूमि, जड़ों और वापसी की धारणा का प्रतीक है। यद्यपि कवि समुद्र के साथ गहरा तादात्म्य स्थापित करते हैं, फिर भी वे भूमि और अपनी मातृभूमि के प्रति अनुरक्ति पर निरंतर बल देते हैं। इस प्रकार, रचनाओं में गति और वापसी के दो अक्षों पर आधारित द्विदिशात्मक संबद्धता-बोध उभरता है।

शोध में इलाहुन जेलिल की कविताओं में सोवियत विचारधारा के स्पष्ट चिह्न भी सामने आए हैं। काला सागर, डिक्सन बंदरगाह और उत्तरी ध्रुव पर केंद्रित कविताएँ सोवियत भूगोल को पवित्रता प्रदान करती हैं तथा समाजवादी प्रगति,

तकनीकी विकास और सामूहिक श्रम का महिमामंडन करती हैं। इन कविताओं में समुद्र समाजवादी अस्मिता और सोवियत एकता का प्रतीकात्मक क्षेत्र बन जाता है।

इसके अतिरिक्त, यह पाया गया कि कवि की रचनाएँ सशक्त ऐतिहासिक एवं सभ्यतागत चेतना से संपन्न हैं। विशेष रूप से *Déñizğa Xitap* में ओगुज़ कागान, मोयुनचुर कागान, महमूद काशगरी, यूसुफ़ खास हाजिब, अहमद येसवी और अली शीर नवाई जैसे ऐतिहासिक व्यक्तित्वों का उल्लेख करते हुए उइगुर तुर्कों के सभ्यतागत इतिहास की गहरी जड़ों पर बल दिया गया है। कवि अतीत की उपलब्धियों का उपयोग समकालीन उइगुर समुदाय की सामूहिक स्मृति को जीवित रखने और भविष्य के प्रति आशा जगाने के लिए करते हैं।

कवि अपनी रचनाओं में, विशेषकर *Déñizğa Xitap* में, उइगुर इतिहास के महत्वपूर्ण संदर्भ प्रस्तुत करते हैं। वे उइगुरों की प्राचीन सभ्यता तथा विज्ञान और संस्कृति में उनके योगदान का स्मरण करते हैं। वे लेखन के विकास के साथ-साथ गणित, खगोलविज्ञान, नगरीकरण, कागज़ उत्पादन और सांस्कृतिक विरासत जैसे क्षेत्रों में उइगुरों की महत्वपूर्ण भूमिकाओं को रेखांकित करते हैं। इसके अतिरिक्त, ओगुज़ खान, यूसुफ़ खास हाजिब, अहमद येसवी और अली शीर नवाई जैसे ऐतिहासिक व्यक्तित्वों के संदर्भों के माध्यम से वे उइगुर और तुर्किक सभ्यता की गहरी ऐतिहासिक जड़ों को उजागर करते हैं।

कवि प्रायः समुद्र और उइगुर जनसमुदाय के बीच प्रत्यक्ष सादृश्य स्थापित करते हैं। जिस प्रकार समुद्र धैर्यवान, दृढ़ और अनंत है, उसी प्रकार उइगुर जनसमुदाय में भी ये गुण होने चाहिए। कवि चाहते हैं कि उनका समुदाय भविष्य की ओर आशापूर्ण दृष्टि से देखे, और वे समुद्र की विशालता को राष्ट्रीय चरित्र के आदर्श के रूप में प्रस्तुत करते हैं। *Déñizğa Xitap* का आरंभ समुद्र के प्रति व्यक्तिगत विरहभाव से होता है और इसका समापन राष्ट्रीय प्रतिरोध, ऐतिहासिक चेतना तथा सामूहिक आशा के संदेश के साथ होता है।

कवि की रचनाओं में स्वच्छंदतावाद, यथार्थवाद, ऐतिहासिक चेतना और विचारधारात्मक विमर्श परस्पर गुंथे हुए हैं। अस्तित्व-संघर्ष, सभ्यता, प्रौद्योगिकी, पिछड़ापन, ऐतिहासिक अस्मिता और समाजवादी चिंतन जैसे अनेक तत्त्व समुद्र-विषय के माध्यम से अभिव्यक्त हुए हैं। एक ओर कवि समुद्र को सभ्यता, प्रगति और प्रौद्योगिकी का प्रमुख प्रेरक मानते हैं, वहीं दूसरी ओर वे समुद्र के सहारे प्रगति करने वाले समाजों की उपनिवेशवादी, दमनकारी और विनाशकारी विशेषताओं को रेखांकित करके एक ऐतिहासिक यथार्थ व्यक्त करते हैं।

निष्कर्षतः, इलाहुन जेलिल की कविताओं में समुद्र एक केंद्रीय प्रतीक बन गया है, जिसमें व्यक्तिगत स्मृतियाँ, ऐतिहासिक स्मृति, सांस्कृतिक अस्मिता और सभ्यता की अवधारणा एकत्रित होती हैं। समुद्र के रूपक के माध्यम से कवि ने समकालीन उइगुर कविता को एक मौलिक विमर्श प्रदान किया है तथा अपने जीवन-वृत्त के आधार पर सामाजिक और ऐतिहासिक चेतना निर्मित करने में सफलता प्राप्त की है। इस दृष्टि से, इलाहुन जेलिल की कविताएँ समकालीन उइगुर साहित्य में समुद्र, अस्मिता और सभ्यता के पारस्परिक संबंधों को समझने के लिए महत्वपूर्ण पाठ मानी जाती हैं।

मुख्य शब्द: समकालीन उइगुर कविता, इलाहुन जेलिल, समुद्र, श्रम, सोवियत विचारधारा।

Yapılandırılmış Özet:

Kazakistan, Çağdaş Uygur edebiyatının varlığını sürdürdüğü önemli merkezlerden biri olarak kabul edilmektedir. Ülkede bulunan çeşitli etnik gruplara kültürel kimliklerini devam ettirebilmeleri için önemli imkânlar sağlanmaktadır. Bu etnik grupların içinde yer alan Uygurlar kadim Türk halklarından biri olarak Kazakistan'da kültürel kimliklerini korumak ve yaşatmak için mücadele etmektedirler. Kazakistan'da Uygur dilini, kültürünü sürdürmeye ve gelecek kuşaklara aktarmak için mücadele eden çok sayıda Uygur şair, yazar, akademisyen ve tiyatro sanatçıları yaşamaktadır. Uygur kimliğini yaşatmaya çalışan şairlerden biri olan İlahun Celil ilerlemiş yaşına rağmen edebî eser vermeye devam etmektedir. İlahun Celil roman, hikâye, biyografi gibi farklı edebî türlerde eserler vermiş olsa da şairliği onun edebî şahsiyetini oluşturan en önemli özelliği olarak öne çıkmaktadır. Şiirlerinde, Uygur şiirinde az görülen deniz temasını sıkça kullanması ona farklı bir özellik kazandırmaktadır.

Askerlik görevini Sovyet Deniz Kuvvetlerinde yerine getirmesi şairde deniz tutkusu oluşturmuş ve deniz şiirlerinin en önemli teması hâline gelmiştir. Bu çalışmada İlahun Celil'in deniz teması etrafında vurguladığı millî kimlik, tarih bilinci, kadim kültür ve ideolojik söylemler değerlendirilmektedir.

Araştırmada deniz temalı şiirler esas alınarak edebî inceleme yöntemi kullanılmıştır. Şairin özellikle *Déñiz Sadaliri* (Deniz Sadaları), *Yerge Tazim* (Toprağa Selam) ve *Déñizğa Xitap* (Denize Hitap) adlı eserleri tema ve semboller açısından incelenmiştir. Şiirlerdeki deniz, gemi, liman, fener, fırtına ve yolculuk gibi

metaforlar yorumlanmış; bunların tarih, kültür, kimlik ve ideolojiyle ilişkileri ortaya konulmuştur. Ayrıca eserler, Sovyet dönemi Uyğur şiirinin tarihî ve kültürel bağlamı içerisinde değerlendirilmiştir. Şiirlerin doğru anlaşılması ve değerlendirilmesi için çalışma sırasında şairle farklı zamanlarda yüz yüze görüşülmüş ve onun yorumları da dikkate alınmıştır.

Onun şiirlerinde deniz, mücadele ve emek alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Moryaq Siri (Denizcinin Sırrı) gibi şiirlerinde fırtına, dalga ve gemi imgeleri insanın doğaya karşı verdiği mücadeleyi temsil etmektedir. Denizci kimliği ise sıradan bir meslekten ziyade zorluklarla kazanılmış kolektif bir aidiyet olarak sunulmaktadır. Bu şiirlerde Sovyet döneminin emek merkezli estetik anlayışının etkileri açık biçimde görülmektedir.

Kimi şiirlerde deniz, özgürlük ve sonsuzluk sembolü hâline gelmektedir. Şair denizi sınırsız ufukların, hareketin ve ruhsal genişlemenin sembolü olarak kullanmaktadır. Yakın bir tarihte yazdığı ve denizle ilgili birçok hatırasını dile getirdiği Dénizğa Xitap (Denize Hitap) şiirinde deniz, bireyin iç dünyasını dönüştüren ve ona yeni ufuklar açan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Şiir, Uyğur tarihinin, zengin kültür mirasının çizildiği bir tablo özelliği taşımaktadır.

Bazı şiirlerde ise deniz ve kara karşıtlığı üzerinden aidiyet düşüncesi işlenmektedir. Deniz hareketi ve özgürlüğü temsil ederken, kara ana yurt, kökler ve dönüş fikrini sembolize etmektedir. Şair, denizle bütünleşmiş olmasına rağmen toprağa ve ana yurda bağlılığını sürekli vurgulamaktadır. Böylece eserlerde hem hareket hem de dönüş eksenli çift yönlü bir aidiyet anlayışı ortaya çıkmaktadır.

Araştırmada ayrıca İlahun Celil'in şiirlerinde Sovyet ideolojisinin belirgin izlerine rastlanmaktadır. Karadeniz, Dikson Limanı ve Kuzey Kutbu temalı şiirlerde Sovyet coğrafyası kutsanmakta; sosyalist ilerleme, teknik gelişme ve kolektif emek yüceltilmektedir. Deniz bu şiirlerde sosyalist kimliğin ve Sovyet bütünlüğünün sembolik mekânına dönüşmektedir.

Bunun yanında şairin eserlerinde tarih ve medeniyet bilincinin güçlü olduğu belirlenmiştir. Özellikle Dénizğa Xitap (Denize Hitap) şiirinde Oğuz Kağan, Moyunçur Kağan, Kaşgarlı Mahmut, Yusuf Has Hacıp, Ahmet Yesevî ve Ali Şir Nevaî gibi tarihî şahsiyetler anılarak Uyğur Türklerinin köklü medeniyet geçmişi vurgulanmaktadır. Şair, geçmişteki başarıları günümüz Uyğurlarının kolektif hafızasını canlı tutmak ve geleceğe dair umut oluşturmak amacıyla kullanmaktadır.

Şair özellikle Dénizğa Xitap (Denize Hitap) adlı şiirinde Uyğur tarihine önemli göndermeler yapmaktadır. Uyğurların kadim medeniyetini, bilim ve kültüre katkılarını hatırlatmaktadır. Yazının gelişmesi, matematik, astronomi, şehirleşme, kâğıt üretimi ve kültürel miras gibi alanlarda Uyğurların önemli roller oynadığını vurgulamaktadır. Ayrıca Oğuz Han, Yusuf Has Hacıp, Ahmet Yesevi ve Ali Şir Nevaî gibi tarihî şahsiyetlere göndermeler yaparak Uyğur ve Türk medeniyetinin köklü geçmişini öne çıkarır.

Şair sık sık deniz ile Uyğur halkı arasında doğrudan bir benzetme yapmaktadır. Deniz nasıl sabırlı, dirençli ve sonsuz ise Uyğur halkı da aynı özellikleri taşımalıdır. Şair, halkının geleceğe umutla bakmasını istemekte ve denizin büyüklüğünü millî karakter için bir model olarak sunmaktadır. Dénizğa Xitap (Denize Hitap) şiir kişisel bir deniz özleminden başlayıp millî direniş, tarih bilinci ve kolektif umut mesajıyla sona ermektedir.

Şairin eserlerinde romantizm, gerçekçilik, tarih bilinci ve ideolojik söylem iç içe geçmektedir. Deniz teması etrafında yaşam savaşı, medeniyet, teknoloji, geri kalmışlık, tarihî kimlik ve sosyalist düşünce gibi pek çok unsur dile getirilmektedir. Şair, denizi medeniyetin, ilerlemenin, teknolojinin temel nedeni olarak görürken diğer yandan deniz sayesinde ilerleyen toplumların sömürgeci, ezici, yok edici özelliklerini de vurgulayarak tarihî bir gerçeği dile getirmektedir.

Sonuç olarak İlahun Celil'in şiirlerinde deniz; bireysel hatıraların, tarihsel hafızanın, kültürel kimliğin ve medeniyet tasavvurunun birleştiği merkezî bir sembol hâline gelmektedir. Şair, deniz metaforu aracılığıyla çağdaş Uyğur şiirine özgün bir söylem kazandırmış; kendi hayat hikâyesinden hareketle toplumsal ve tarihsel bir bilinç oluşturmayı başarmaktadır. Bu yönüyle İlahun Celil'in şiirleri, çağdaş Uyğur edebiyatında deniz, kimlik ve medeniyet ilişkisini anlamak bakımından önemli metinler arasında değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş Uyğur şiiri, İlahun Celil, Deniz, Emek, Sovyet İdeolojisi

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

ANKARA SCIENCE
UNIVERSITY

The Sea in the Poems of the Uyghur Poet Ilahun Celil

Introduction

Abdulla Sadirov, Ömer Muhammedi, Hezim İskenderov, Nur İsrailov, Turdi Heslen, Mömün Hemrayev, Kadir Hasanov, İsmail Sattarov, Hezmet Abdulin, İlya Bextiya, Camal Bosakov, Ziya Semedi, Xelil Hemrayev, Hezim Bexniyazov, Rozi Kadiri, Ehmecan Haşirov, and Patigül Sabitova (Bakiyev, 1987, p. 344), who grew up in Kazakhstan, are prominent figures of contemporary Uyghur literature. After the independence period, this existing roster was further enriched with writers and poets such as Abdugopur Kutlukov, Elahun Celil, Ekrem Ehmecov, Şevket Nezeri, Gülbahrem Hoşayeva, Telman Nurahunov, Alimcan Bavdinov, Abduveli Sadirov, Mehmetimin Obulkasimov Almasbek, Şairem Baratova, and Patigül Mehsetova. A significant portion of these writers and poets are members of the Writers' Union of Kazakhstan (Kaşgarlı, 2017, pp. 46-47).

It is possible to classify the Uyghur literature developing in Kazakhstan as: a) Uyghur literature of the 1920s, b) Uyghur literature of the 1930s, c) Uyghur literature between 1940-1950, d) Uyghur literature in the 1950s, and e) contemporary Uyghur literature in the 1960-1970s (Sadvakasov, 1986, p. 328).

During the Second World War, loyalty to the homeland, the sacredness of defending the homeland, and heroism were the predominantly used themes in poetry. In subsequent years, largely because most poets grew up in rural areas and under the influence of Soviet poetry, themes such as farming, labor-based art, the happiness brought by labor, and the sacredness of sweat began to appear in the poems of Uyghur poets.

Starting from the early years, one of the subjects handled quite intensively in Soviet Uyghur literature is the East Turkistan issue. Particularly in the works of artists such as A. Rozi, B. Erşidinov, Uçkun, A. Kutlukov, and M. Hemrayev, who were born in East Turkistan and later migrated to Kazakhstan, longing for the homeland occupies an important place (Sadvakasov, 1986, pp. 181-182).

In 1952, the Uyghur Writers' Union was established alongside the Writers' Union of Kazakhstan. Additionally, the Uyghur Studies Department was established at the Institute of Linguistics of the Academy of Sciences of the Kazakh Soviet Socialist Republic, and research concerning Contemporary Uyghur Turkic, its literature, and Uyghur history began (Sadvakasov, 1986, p. 158).

Narrative poems without a plot, which spread and developed in multi-ethnic Soviet literature, also played a major role in the development of Soviet Uyghur poetry. In lyrical and lyric-epic types of poetry, the poet's discourses directed toward society, philosophical views, pure emotions, and imagination play an important role. The emergence of such narrative poems is an indicator of the formal richness of the poetic genre (Abduraxmanov, 1980, pp. 57-58).

Narrative poems without a plot that spread in Soviet literature laid the groundwork for poets to use their imagination more, ensuring the enrichment of themes in poems. This development in poetry was effective in ensuring that the sea theme occupies an important place in Elahun Celil's poems.

Life and Works of Elahun Celil

Elahun Celil was born on March 8, 1942, in Ketmen village of the Uyghur district in the city of Almaty, into a family engaged in collective farming called a kolkhoz. After completing his secondary education in 1959, he enrolled in the Department of Kazakh Language and Literature at the Faculty of Philology of the Kazakh Pedagogical Institute named after Abay in Almaty. Between 1963 and 1967, he performed his military service in the Naval Forces of the Soviet Union. After his military service, he worked as a teacher for a period. In 1972, he began working in the press sector and retired from this field. He started writing his first poems during his school years. His books were published during the years he worked in the press. His first book, *Déñiz Sadasi* (Echo of the Sea), was published in 1973. Poetry books such as *Muhit Çillaydu* (The Ocean Calls) demonstrate his connection with the sea, nature, and the seasons. His book *Yerge Tazim* (Salute to the Earth), dedicated to his seafaring life, portrays the working people of the motherland. The books *İntiliş* (Aspiration) and *Salam Xelqim* (Greetings to My People) depict the life of the Uyghur people during the Soviet era. In his book *Vesiyet* (Testament), he addresses the subjects of morals, upbringing, and humanity. In his book titled *Miras* (Heritage), he expresses the current troubles experienced by Uyghurs in their homeland, East Turkistan, and the Uyghur people's desires for freedom and independence. His long story *İparxan* (Iparhan) narrates the struggle of the Uyghur girl Iparhan, who fought heroically against the Manchus. *Yéñiçe Yañriğan Ahañlar* (Melodies Rising in a New Style) introduces the life and artistic personality of Kuddüs Hoca Niyarof, the People's Artist of Kazakhstan and a famous composer. The novel *Uygur Kırgınlar* (Uyghur Massacres) recounts the tragedy experienced by the Semirechye Uyghurs who were subjected to the Bolshevik massacre in 1918 (Celil, 2019).

Elahun Celil is a member of the Writers' Union of Kazakhstan.

Sea and Seafaring in Elahun Celil's Poems

The themes of the sea and seafaring are rarely encountered in Uyghur poetry. Considering the geography where the Uyghurs live, it is seen that they are far from the sea. For this reason, the sea theme appears rarely in Uyghur poetry. Since its earliest examples, poetry has relied on the sound and semantic power of the word elements and signs within it. The poet's success in conveying what is in their mind to the listener/reader largely stems from their skill in selecting and combining signs (Aksan, 1993, p. 73). Metaphors are the fundamental cognitive process that enables us to talk and think about an abstract phenomenon. When using metaphors, we map the structure of the concrete source onto the abstract domains of our experiences. According to this approach, abstract reasoning mostly guides us through metaphorical mappings (Erdem, 2003, p. 26). In this context, Elahun Celil's processing of sea and seafaring themes is important not only in terms of subject matter, but also in terms of carrying the vocabulary specific to this field into the poetic language and using the sea as a metaphorical field to express his abstract emotions and thoughts. His performance of military service in the Soviet Naval Forces created a passion for the sea in Elahun Celil. Therefore, many of his poems are related to the sea and seafaring. His first poems regarding seafaring were included in his book titled *Déñiz Sadaliri* (Echoes of the Sea), published in 1973. His book titled *Yerge Tazim* (Respect to the Earth), published in 1983, is in the nature of a poetry selection, and a small number of poems are related to the sea and seafaring. For this reason, the poems reflecting the poet's sailor side are located in the book *Echoes of the Sea*. In the poem titled "The Sailor's Secret" included in the book, the sea is depicted as a field of struggle:

Moryaq Siri	The Sailor's Secret
Tuyuqsiz boran déñizni çayqap,	The storm that broke out stirred the sea,
Teç yatqan suni titip taşlidi.	And turned the smooth water upside down.
Tagdek dolqunlar kökke etilip,	Waves like mountains rose up to the sky,
Déñiz qaynıgan qazandek taşti.	The sea overflowed like a boiling cauldron. (<i>Echoes of the Sea</i> , p. 3)

Here, the image of the "storm that broke out" represents not only a meteorological event, but also the continuous struggle faced by humans. The sea is not static; it is presented as a volatile, threatening, and aggressive force. The poet's simile of "waves like mountains" exaggerates the gigantic power of nature. In this context, the sea in the poem becomes an area of struggle, unlike the peace-giving nature understanding in classical romantic poetry. The sailor, on the other hand, occupies the position of the subject struggling with life.

Asav déñizni tasmedek tilip,	Slicing the wild sea like a belt,
Köksini kerip keme üzetti.	The ship swam, expanding its chest. (<i>Echoes of the Sea</i> , p. 4)

In the poem, the ship is constructed as a symbol of technical progress and human will. The ship "slicing the sea" represents human's attitude that does not bow to nature. With the expression "the ship expanding its chest," the ship is personified and endowed with the human characteristic of enduring hardships. Thus, the ship and the sailor are identified with each other. This usage evokes the "human-technology unity" understanding frequently seen in Soviet-era labor poems. Human labor and technical power are positioned together against nature.

Rehimsiz şurm bilen élişip,	Wrestling with the ruthless storm,
Uyqisiz neççe keçler ötkenduq.	We spent many sleepless nights.
Amma tekebbur déñizni yenip,	But by defeating the proud sea,
Moryaqligimizni şu çağda sezduq.	We felt that we were sailors at that very moment.

(*Echoes of the Sea*, p. 4)

At the center of the poem is the sailor identity. However, the sailor in the poem expresses not just a profession, but a sense of belonging and an identity. In these verses, seafaring is an identity gained through experience. Being a sailor is seen not as an ordinary social belonging, but as an existential status gained through struggle. The pronoun "we" in the poem demonstrates a collective labor consciousness instead of individual experience. Thus, the poem reflects not only a personal emotion, but also a collective spirit of solidarity.

The expressions of storms, rising waves, advancing ships, and crashing waters in the poem bring mobility to the poem in accordance with the rhythm of marine life. The sleepless nights, storms, danger of death, and defiance of the sea, along with the heroized sailor and the words indicating belonging, blend romanticism and realism in the poem.

In the final section of the poem, the discourse changes and the harsh struggle leaves its place to internal lyricism: "Kneeling down to the ground / Not getting enough of loving the motherland" demonstrates the orientation toward the ground. The "earth-mother" metaphor, frequently seen in the poetic tradition, carries the meanings of "birth, belonging, origin, identity." The sailor kneeling, on the other hand, is a symbolic movement of humility. The fact that the sailor, who defies nature, is humble before the homeland increases the emotional depth of the poem.

In the poem titled *Biz Yene Déñizğa Kétimiz* (We Go to the Sea Again), collective labor, the psychology of separation, and the thought of returning to the homeland are expressed around the theme of seafaring. The concepts of movement, journey, and return constitute the main axis of the poem:

Kémimizde tumanni qaq yerip,	Our ship advances by piercing the fog,
Biz yene déñizğa ketimiz.	We go to the sea again.
Borağa meydini keñ kérip,	Struggling in the storm,
Keñ taşa muhitlar kézimiz.	We tour the wide and vast oceans. (<i>Echoes of the Sea</i> , p. 4)

The word "again" in the poem represents the going and coming to the sea becoming a destiny. The fog image, on the other hand, evokes mystery. The ship advancing by piercing the fog symbolizes man's struggle against the unknown. In this respect, the determination of struggle and resolve is stated right at the beginning of the poem. With the expression of touring wide and vast oceans, the sea is thought of as an area of infinity and freedom rather than just a geographical element. The words wide and vast demonstrate that the sea is boundless and dynamic. In the poem, the ship is presented as an active image. The ship piercing the fogs represents man's struggle against nature.

The lighthouses see us off, Saying goodbye to us on the shore. The lighthouses mentioned in the poem are likened to people saying goodbye to the sailors and seeing them off. The lighthouse symbolizes security, the hope of light, and port belonging, while saying goodbye symbolizes separation.

Bolsimu jutimiz kök deñiz	Even if our homeland is the blue sea,
Özige tartidu Ana Yer	The Mother Earth draws us to itself.
Şuñlaşqa beri bir kelimiz	That is why all of us come back;
Yolumni yeliqmay kütiver	Wait for my path without getting tired. (<i>Echoes of the Sea</i> , p. 4)

Elahun Celil also utilizes the contrast relationship between the sea and the land in this poem. While the sea reflects the work area, freedom, and movement, the land shows the place where one truly belongs and one's roots. Therefore, an emphasis is placed on a dual identity: a human character integrated with the sea and feeling connected and belonging to the earth. However, with the line "Wait for my path without getting tired," the poet emphasizes that the sea journey is temporary and that what is essential is the return.

Sea and Soviet Ideology in Elahun Celil's Poems

In his poems *Qara Déñiz* (The Black Sea) and *Déñiz Deptiriden* (From the Sea Notebook), he turns to the Soviet revolution and the socialist understanding. The fact that the Black Sea poem begins with the address "O, sea of famous uprisings, greetings to you!" has transformed the Black Sea from an ordinary geographical location into a space of revolutionaries. The Ushakov cruiser and the Potemkin battleship, accepted as the symbol of the revolution in the poem, are shown as living witnesses of the revolutionary memory.

The line *Qirgaqta dostlar külüp turatti* (Friends were smiling on the shore) in the four-part poem titled *From the Sea Notebook* demonstrates the socialist brotherhood of the Soviet peoples bordering the Black Sea. Particularly, as seen in the line *Sovetler bizge kün élip keldi* (The Soviets brought us the sun!), the poet explicitly expressed his belief in socialism by stating that the Soviets brought happiness. As in most of the poems, the use of the "we" subject in this poem is the

manifestation of social, ideological, and collective thought. In these poems, the sea has been seen as a space used in the formation of socialist identity.

All seas within the borders of the Soviet geography take place in Elahun Celil's poems. Dikson Port, located in the northernmost polar region of the Soviet Union and having strategic importance, is shown as a part of Soviet civilization, being the farthest geography reached by man.

Cimiy öyler qar astida qalsimu Even if all houses remain under snow,
Lékin barliq turxunlardin is çiqar Yet smoke rises from all chimneys. (*Echoes of the Sea*, p. 7)

The smoke mentioned in the poem represents industrialization, settled life, the progress of civilization, and socialist labor, alongside the sign of life. In the final stanza of the poem, the poet addresses by saying: "Even if Dikson Port is at the end of the world / You keep lighting a fire in my heart," presenting Dikson not just as a port, but as a sacred corner of the Soviet homeland. Therefore, the love of the homeland seen in the poem is not ethnic or local, but belongs to the Soviet overarching identity.

The poet idealizes the North not only as a military or economic area, but also as a living space where human beauties are found, with the lines "The slanting eyes of the girls, however / Seemed to suit her like a violet." The frequent indication of the northern peoples with their romantic and folkloric characteristics in Soviet poetry also influences the poet.

In some of Elahun Celil's poems, the ideological structure is found implicitly. In the poem *Spring at the Pole*, Lenin, the party, socialism, or the Soviet state are not mentioned directly. By handling the North in a romantic manner and praising technology and civilization, the ideological structure has been implicitly glorified.

Qutup bahari körkem bolgaçqa Since the polar spring is magnificent,
Körgen ademniñ işqi bağlinar The person who sees it falls in love. (*Echoes of the Sea*, p. 4)

The polar region is depicted not as an unlivable geography, but as a vibrant, beautiful, and livable piece of homeland.

Postta (On Guard) is one of the typical examples seen in Soviet military poetry. The theme of the poem is border watch. In the first stanza, the sea and the soldier are brought side by side:

Ay nurida su eynektek yorup, In the moonlight, the water shines like a mirror,
Déñiz üstide oynar çayqılar. Gulls play above the sea.
Şu minut postta avtomat tutup, At that minute, holding an automatic rifle on guard,
Çekni küzitip moryak turidu The sailor stands watching the horizon. (*Echoes of the Sea*, p. 7)

Nature appears calm; however, the preservation of this calmness is possible thanks to the guard kept by the soldier. In Soviet poetry, the weapon is not just an instrument of war, but represents the power of the state, the achievements of the revolution, the inviolability of borders, and military discipline. The poet personifies the rifle, making it the "comrade" of the guard.

When *Dikson Porti*, *Postta*, and *Spring at the Pole* are evaluated together, it is seen that the North Pole is a common theme in Soviet Uyghur poetry. The beautification of the North, the consecration and protection of borders, and the adoption of the Soviet space constitute the ideological and aesthetic structure of the poems.

Identity and History Based on Elahun Celil's Sea-Themed Poems

In his poems *Güldeste* (Bouquet), *Denizcinin Mektubu* (The Sailor's Letter), and *Yalnız Kızın Sırrı* (The Secret of the Lonely Girl), the poet turns to the beloved. In *Bouquet*, the poet feels the deficiency of not being able to buy a gift for the beloved because roses do not grow in the sea. The poet tries to remedy this deficiency in his imagination by transforming moonlight and stars into roses. Gifting roses to women in the Soviet geography is extremely important, and this tradition lives on vividly today. *The Sailor's Letter*, which is a symbol of home, land, relatives, and cultural belonging, reflects the collective memory. The letter coming from the beloved is valuable because it is a piece of the motherland. In *The Secret of the Lonely Girl*, where the waiting, hopeful, abandoned, fragile female psychology is handled, seafaring expresses the psychological loneliness of those left behind rather than a physical journey. In the poem *Mayak* (The Lighthouse), which is one of the strongest emphases on belonging to the sea, the sea is likened to a disciplining, protecting, and shaping mother. In this respect, nature has been transformed into a force that matures man. In the final line of the poem, the poet strongly shouts the pride of being a Soviet citizen: "Behold that fire, that torch, that red flag."

The poems related to the sea, the sailor, and seafaring included in *Echoes of the Sea* show the effort to demonstrate the emotional and cultural dimensions of Uyghur poetry. In these poems, seafaring is not just a profession or a work area; human relations, memory, and the feeling of belonging to a whole are presented. The general motif of the poems is to be able to protect and maintain the Uyghur identity with a socialist understanding within the Soviet unity.

The poems "Letter from the Sea, For Those in the Sea, Sea Skin, Evening in the Sea" included in the poetry book *Yerge Tazim* (Salute to the Earth) resemble the poems in *Echoes of the Sea* in terms of themes. In these poems, the desire to return to the homeland and the desire to return to tradition are felt more strongly:

Perhaps friends, when returning from work every evening, / Do not sleep, establish a *meşrep*, and entertain themselves.

Yes, writing that they return by making it morning / Does not hurt this wretched heart.

Meşrep is a very important contribution made by the Uyghurs to world cultural heritage (Abliz, 2009: 800). The poet's longing for *meşrep* appears before us as a symbol of loyalty to his roots.

At the beginning of his long poem carrying lyric-epic characteristics consisting of nine parts titled *Déñizğa Xitap* (Address to the Sea) which Elahun Celil created around the sea metaphor, emphasizing identity, civilization, and historical consciousness, and which he has not yet published but wants to be evaluated his use of the Russian proverb "The man who has not seen the sea is the man who has seen nothing" is a concrete expression of his passion for the sea.

Establishing a romantic relationship with the sea, the poet likens the sea to a beloved whose bosom he spent his youth in, greeting her with the highest emotions and glorifying the fame of the sea with the love he lives within:

Qoynuñda ötken qiran yaşlıgım,	My turbulent youth spent in your bosom,
Essalam uluk, müqeddes déñiz.	Greetings to you, sublime, sacred sea.
Oyluq işqiñni saqlap yaşıdim	I lived my passionate love inside me,
Şöhret, dañqiñni kötirip egiz.	Elevating your fame and renown.

Elahun Celil utilizes the contrast relationship to make a comparison between the arid lands where he was born and the sea. The lands where he was born are desert, steppe, and mountainous.

By emphasizing the arid nature of the land, he tries to express his passion for the sea more strongly. He sees life being solely dependent on the land as captivity. Through the contrast of the sea and the steppe, the romantic relationship between a steppe man and the sea is literarily striking:

Tuğulğan yezam sendin jiraqta	My birthplace is far away from you,
Maqanim sehra, dala, qir, tağliq. mountainous.	My abode is desert, steppe, wilderness, and
Baliliq жүргеп өтті қурғақта,	My childhood passed in arid soil,
Bizde tiriklik yergila bağliq.	Life with us is solely bound to the land.

The thematic feature that draws attention in the poem is the "sea-freedom" relationship. The poet relates the sea to the feeling of infinity and elevation, emphasizing from the very first moment that "the moment I remember you, I feel freedom and the desire to fly in the heights":

Seni eslisem erkinlik ayan,	Whenever I remember you, freedom appears,
Égiz pervazda uçquñ kélidu.	You feel like flying in high flights.
Laçindek şunğup yultuzlar taman,	Gliding into the stars like a falcon,
Şérin tuyğular quçquñ kelidu. <i>to the Sea, p. 1)</i>	You feel like embracing sweet emotions. (<i>Address</i>
Köksüm keñiyip yéniklep tiniq,	My chest expanded, my breath relaxed,
Goya dümbemdin pencir açqandek.	As if a window had opened behind my back.
Yumşaq selkinler öpidü siliq,	Soft coolness kisses smoothly,
İçimge nurluq şola çaçqandek. <i>(Address to the Sea, p. 2)</i>	As if it cast a bundle of light into my inner self.
Hözürlük, rahat beğışlap hava,	The air gives comfort and peace,
Kökke örleydu içiñdin şatliq.	A joy rises from within you,
Yeñi tuğulğan kebi duniyağa	As if newly born into the world,
Appaq arzular, ümüt qanatliq. <i>Sea, p. 4)</i>	Pristine desires, with wings of hope. (<i>Address to the</i>

In these expressions, the sea is a symbol of mental and spiritual expansion rather than a physical space. Especially the image of "gliding into the stars like a falcon" expresses rising into the sky and exaltation. The sea here is not only a peace-giving element, but also a force that transforms the individual. The poet's expressions such as "my chest expanded," "my breath relaxed," "as if reborn into the world" demonstrate the spiritual rebirth function of the sea. Thus, the sea gathers semantic fields such as purification, liberation, courage, spiritual revival, and clarity of consciousness within itself.

When we look at the poem in general, what is emphasized is the historical destiny of the Uyghur Turks. Starting from the sea image, the poet expresses the historical loneliness of the Uyghurs:

Hemmini teñkeş yaratqan Alla	Allah who created everyone equal,
Baraver hoquq, erkiñ qoluñda	Equality and freedom are in your hand.
Belki Uyğurğa texsimi çala	Perhaps what is allotted to the Uyghur is flawed,

Qepez içide yatar buluñda Lying in a corner inside a cage. (*Address to the Sea*,
p. 6)

In these verses, the feeling of direct geographical and political encirclement, and the fact that leaving the Uyghurs without a sea leads to not only physical but also historical and mental deprivation, cause the poet to complain about divine justice. An intertextual relationship is noticeable between the poet's complaint about divine justice in the line "Perhaps what is allotted to the Uyghur is flawed" and M. Akif's lines "Are you not there, O Divine Justice!" (hz. Akbaş, 2007, p. 411).

Mejbur qilidu muhtajliq yoqluq, Poverty and lack force a person,
Égizge devet qilip rohini. Calling their spirit to heights.
Şuña oyğınip deslepki bolup, That is why, being the first to wake up,
Ėeripke açti İpek yolini. He opened the Silk Road to the West. (*Address to the Sea*, p. 8)

According to the poet, since compulsions force a person to find a way out, the East opened the Silk Road for trade with the West. However, this road is rugged and dangerous. There are many difficulties, from bandits cutting the road to buy goods cheaply, to administrators expecting gifts, to heavy taxes. In fact, death is always at the end of this trade, and there is no protector other than prayer:

Mañisen doğa tikip jeniñni, You try to protect your life with prayer,
Xilvette marar bulañçi, oğri. The bandit, the thief waits in ambush in the
wilderness.
Alsa meyligü peqet méliñni, If he takes your goods, it is still fine,
Ejelge orar qaraqçi tori But the bandit's trap weaves into death. (*Address to the Sea*, p. 9)

After listing the pains and misfortunes experienced by the Uyghurs, the poet turns back and takes a journey into history. By placing historical figures such as Oghuz Khagan, Moyunchur Khagan, Mahmud of Kashgar, Yusuf Has Hajib, Ahmed Yesevi, and Ali Shir Navaei at the main backbone of the poem, he reveals that the Uyghur Turks have a pioneering, civilized history that established great civilizations. Thus, the successes of the Uyghurs in science, art, and state administration in the past are presented as a source of moral strength to the society that is oppressed and wanted to be destroyed today:

Jigip qebile, sersan ellerni, Gathering scattered tribes and wandering nations,
Uyğur atığan xaqañ Oğuzxan. Oghuz Khagan, who named them Uyghur.
Himlap, puhtilap teve yerlerni, Protecting and strengthening the lands,
Moyunçur mezmüt dölet turğuzğan. Moyunchur established a solid state. (*Address to the Sea*, p. 13)
Qarañgu tünni nuri parlatqan, The light that illuminated the dark night,
İlim jarçisi Maxmut makani. The abode of Mahmud, the lover of science,
Teşna dillargä Yüsüp taratqan, Yusuf distributed to thirsty hearts,
Qutadğu Bilik eqilniñ kani. Kutadgu Bilig, where is the source of wisdom?
(*Address to the Sea*, p. 14)

Elahun Celil sees Ahmed Yesevi as the reflection of the wisdom glorifying moral science, and Ali Shir Navaei as the star of the east elevating the art of poetry:

Exlaqiy penni ilgiri sürgen,	He who advanced moral science,
Danaliq eksi daniş Yassavi.	The wise Yesevi, the mirror of wisdom.
Nezim sahasin kökke kötergen,	He who lifted the field of poetry to the skies,
Şeriq yultuzi büyük Navaiy.	The great Navaei, the star of the East. (<i>Address to the Sea</i> , p. 14)

As for the entire Turkish history, the poet draws attention to the relationship between power and knowledge in state administration by adding wise figures to emphasize the importance of reason and knowledge in state administration, along with individuals who founded states and successfully managed the states they founded in Uyghur history.

After expressing the important statesmen and scholars directing Uyghur history, the poet utilizes cultural elements to establish a bond between the past and the present. Elements such as the invention of writing, the observatory, mathematics, papermaking, urbanization, and art have been transformed into a historical civilizational discourse, establishing a cultural bridge between today and the past. To demonstrate the level reached by ancient Uyghur civilization, the poet presents the 'Kizil Thousand Buddhas Caves' (Kurban, 1985, p. 1), where Buddhist Uyghur art took shape, and underground irrigation channels called *kariz* as evidence. The purpose of this is to instill hope and confidence in his people, who have lost their hope under oppression today and face the danger of losing their identity.

İcatkarliqta teñdeşiz utuq	Unmatched success in creativity,
Qegez keşipi uluq inqilap.	The invention of paper is a great revolution.
Tarixta deslep körgendi yoruq,	For the first time in history, light had been seen,
Uyğur tilida yezilğan kitap.	A book written in the Uyghur language. (<i>Address to the Sea</i> , p. 13)
Ademzat ilim bayanatida	In the history of humanity's science,
Altun bet eçip qaldurğan izlar	Traces left by opening a golden page,
Aliy algebra, matematika	Higher algebra, mathematics,
Emeliy eksi Miñ Öy, qarizlar	The Thousand Caves, karizes are its witness.

(*Address to the Sea*, p. 13)

The poet emphasized that nations possessing the sea are more successful in the fields of civilization, science, and technology, and even used the Russian proverb "The man who has not seen the sea is the man who has seen nothing" to support his own view. However, by putting forward historical facts such as the establishment of the observatory as concrete evidence, the poet shows that the hardworking steppe man also left important marks in the history of civilization and established the observatory.

Tirişip izdep ilim irfanda,	Striving and searching in science and wisdom,
İjatkariqta özgidin ozğan.	Surpassing others in creativity.
Observatoriya eçip sehrada,	Establishing an observatory in the desert,
Kainat taman qolini sozğan.	Extending its hand toward the universe. (<i>Address to the Sea</i> , p. 13)

Continuing to describe the developments in the field of civilization by the Uyghurs, the poet accepts the transition to a settled life by building prosperous houses side by side on the mainland, making calendars, drawing maps, and researching unknown places as a criterion demonstrating civilization:

Qit'eni boylap qatar tizilgan,	Lined up along the continents,
Qeddini ruslap avat sheherler.	Developed cities established with upright stature.
Kalendar tüzüp xerite sizgan,	Making a calendar and drawing a map,
Tetqiq qilinip namelum yerler.	Unknown places being investigated. (<i>Address to the Sea, p. 14</i>)

Elahun Celil revealed, with examples he gave from Uyghur history, that against the thought that nations possessing the sea are ahead in civilization, the steppe man also made important contributions to civilization. However, in the subsequent parts of the poem, there are important criticisms of contemporary civilization. While the sea is initially presented as the source of freedom and civilization, in the proceeding parts it transforms into a space of destruction through warplanes, submarines, and bombs. This transformation leads to the thought "While humanity was rising in technology, it ignored ethical values." For this reason, the poet fiercely criticizes concepts such as imperialism, colonialism, slavery, war economy, and weapons technology.

Military ships suddenly emerged, With weapons ready to scatter death, Slaughter and killing are their purpose and slogan, Whom did they not sacrifice to their greed?

And as if this was not enough, their eyes insatiable, The base and blood-shedding found new ways. Filling innocent people into ships, Taking them far away and selling them as slaves.

The poet makes a political criticism by asserting that great states engage in banditry under the guise of justice. The final sections of the poem depart from a romantic-national character and contain a discourse opposing imperialism.

Your beautiful politeness appeals to everyone, You look the same to the good and the bad. Your pure benevolence that purifies the heart Is in your calm and patient flowing.

No matter how much time changes and turns, The sea is patient, unshakeable. In some parts of the poem, the sea is shown not just as a material entity, but as a metaphysical entity. The sea is patient, merciful, forgiving, has a soul, and spiritually heals man. This approach evokes the thought of "the liveliness of the universe." Personifying the sea as "mother," "beloved," and "patient entity" shrouds the poem in a mystical atmosphere.

Ecel çemişqa teyyar qurali	Its great pride, symbol, destiny,
Hürpiyip çıqti herbiy kemiler	Open-hearted, sublime, proud.
Qiriş, öltürüş mexset, urani	Merging with its quality, nature, character,
Zuğuy qurvini bolmıdı kimler	Live forever like the sea, O Uyghur! (<i>Address to the Sea, p. 14</i>)

Intertwined themes such as freedom, history, identity, civilization, resistance, purification, collective memory, science, and development are handled around the sea metaphor in the poem *Address to the Sea*. The poem combines lyrical sensitivity with epic historical narrative. The poet starts from individual admiration, reaches social consciousness, and from there attains a historical civilizational worldview. Within this structure, the sea is seen as the ideal of freedom and a symbol of a lost civilization, alongside aesthetic beauty. The poem is not only a nature-themed work, but also an ideological and cultural text constituting the historical memory. In this aspect, it can be

evaluated as one of the important examples combining collective identity and civilizational imagination in contemporary Uyghur poetry.

Conclusion

Elahun Celil is one of the rare poets in contemporary Uyghur literature who intensively processes the sea theme in his poems. The fact that the poet performed his military service in the Soviet Naval Forces was decisive in the shaping of his poetic world; the sea and seafaring transformed into fundamental aesthetic and intellectual elements in his poems. In this respect, Elahun Celil brings a new dimension to the themes of freedom, love, homeland, labor, and social life that are traditionally dominant in Uyghur poetry.

In the examined poems, the sea is used not merely as a part of nature, but as an image carrying multi-layered meanings such as freedom, struggle, belonging, collective memory, and identity. The sailor figure, on the other hand, represents the type of human who struggles with nature, matures in the face of hardships, and develops a consciousness of collective responsibility. Particularly in the poems in the book *Echoes of the Sea*, it is seen that the concepts of labor, solidarity, and struggle come to the forefront.

The contrast established between the sea and the land in the poet's works constitutes the symbolic expression of the relationship between movement and stillness, and between freedom and belonging. While the sea represents infinity and discovery, the land symbolizes the motherland and the thought of return. Thus, both individual experience and social commitment are expressed together in the poems.

The effects of the Soviet-era ideology are also clearly seen in Elahun Celil's poems. In the poems themed around the Black Sea, Dikson Port, and the North Pole, it is observed that ideological meanings are attributed to the Soviet geography, and the understandings of socialist labor and collective identity are highlighted. However, in the poet's later-period works, history, civilization, and the Uyghur identity come to the forefront much more strongly.

Elahun Celil's poem *Déñizğa Xitap* (Address to the Sea), which he wrote recently and has not yet had the opportunity to publish but deeply desires to be evaluated, is one of the works that most comprehensively reflects the poet's understanding of history and civilization. By using the sea metaphor in this poem, the poet emphasizes the historical accumulation, cultural heritage, and civilization-founding role of the Uyghur Turks. The inclusion of many historical figures in the poem, from Oghuz Khagan to Mahmud of Kashgar, and from Yusuf Has Hajib to Ali Shir Navai, can be evaluated as an approach aimed at revitalizing a shared historical consciousness.

In conclusion, in Elahun Celil's poems, the sea becomes a central symbol where individual memories, historical memory, cultural identity, and civilizational conception converge. Through the sea metaphor, the poet imparts an original discourse to contemporary Uyghur poetry, succeeding in forming a social and historical consciousness starting from individual experience. In this respect, it is considered that Elahun Celil's poems should be evaluated among important texts in terms of understanding the relationship between the sea, identity, and civilization in contemporary Uyghur literature.

www.turkishstudies.net/language**Turkish Studies - Language and Literature**

eISSN: 2667-5641

**ANKARA SCIENCE
UNIVERSITY**

Uygur Şairi İlahun Celil'in Şiirlerinde Deniz

Giriş

Kazakistan'da yetişen Abdulla Sadirov, Ömer Muhammedi, Hezim İskenderov, Nur İsrailov, Turdi Hesin, Mömün Hemrayev, Kadir Hasanov, İsmail Sattarov, Hezmet Abdulin, İlya Bextiya, Camal Bosakov, Ziya Semedi, Xelil Hemrayev, Hezim Bexniyazov, Rozi Kadiri, Ehmetcan Haşirov, Patigül Sabitova (Bakiyev, 1987, s.344) çağdaş Uygur edebiyatının önde gelen kişileridir. Bağımsızlık döneminden sonra da Abdugopur Kutlukov, Elahun Celil, Ekrem Ehmetov, Şevket Nezeri, Gülbahrem Hoşayeva, Telman Nurahunov, Alimcan Bavdinov, Abduveli Sadirov, Mehemmetimin Obulkasimov Almasbek, Şairem Baratova, Patigül Mehsetova gibi yazar ve şairlerle mevcut kadro daha da zenginleşmiştir. Bu yazar ve şairlerin önemli bir kısmı Kazakistan Yazarlar Cemiyetinin üyesidirler (Kaşgarlı, 2017, s. 46-47).

Kazakistan'da gelişen Uygur edebiyatını a) 1920'li yıllar Uygur edebiyatı, b) 1930'lu yıllar Uygur edebiyatı, c) 1940-1950 yılları arası Uygur edebiyatı d) 1950'li yıllardaki Uygur edebiyatı, e) 1960-1970'li yıllardaki çağdaş Uygur edebiyatı olarak sınıflandırmak mümkündür (Sadvakasov, 1986, s. 328).

İkinci Dünya Savaşı yıllarında şiirde vatana bağlılık, vatan savunmasının kutsallığı, kahramanlık ağırlıklı olarak kullanılan temalar olmuştur. Sonraki yıllarda şairlerin çoğunun köyde yetişmiş olması ve Sovyet şiirinin etkisiyle Uygur şairlerin şiirlerinde tema olarak çiftçilik, emeğe dayalı sanat, emeğin getirdiği mutluluk, alın terinin kutsallığı görülmektedir.

Sovyet Uygur edebiyatında ilk yıllardan başlayarak oldukça yoğun biçimde ele alınan konuların başında Doğu Türkistan meselesi gelmektedir. Özellikle Doğu Türkistan'da doğup sonra Kazakistan'a göçen A. Rozi, B. Erşidinov, Uçkun, A. Kutlukov, M. Hemrayev gibi sanatçıların eserlerinde vatan hasreti önemli yer tutmaktadır (Sadvakasov, 1986, s. 181-182).

1952'de Kazakistan Yazarlar Birliğiyle birlikte Uygur Yazarlar Birliği kurulmuştur. Bunun yanında Kazakistan Sovyet Sosyalist Bilimler Akademisi Dil Araştırmaları Enstitüsünde Uygur Araştırmaları Bölümü kurularak Çağdaş Uygur Türkçesi, edebiyatı ve Uygur tarihiyle ilgili araştırmalar başlamıştır (Sadvakasov, 1986, s. 158).

Çok etnikli Sovyet edebiyatında yayılıp gelişen, olay örgüsü olamayan destanlar Uygur Sovyet şiirinin gelişmesinde de büyük rol oynamıştır. Lirik ve lirik-destan türü şiirlerde şairin topluma yönelik söylemleri, felsefi görüşleri, saf duyguları ve hayal gücü önemli rol oynar. Bu tür destanların ortaya çıkışı, şiir türünün biçim ve zenginliğinin bir göstergesidir (Abduraxmanov, 1980, s. 57-58).

Sovyet edebiyatında yayılan olay örgüsü olmayan destanlar şairlerin hayal gücünü daha çok kullanmalarına zemin hazırlayarak şiirlerde temaların zenginleşmesini sağlamaktadır. Şiirdeki bu gelişme İlahun Celil'in şiirlerinde deniz temasının önemli bir yer tutmasında etkili olmuştur.

İlahun Celil'in Hayatı ve Eserleri

İlahun Celil 8 Mart 1942'de Almatı şehrinin Uygur nahiyesinin Ketmen köyünde kolhoz adı verilen kolektif çiftçilik yapan bir ailede dünyaya gelmiştir. 1959 yılında orta öğrenimini tamaladıktan sonra Almatı'daki Abay adındaki Kazak Pedagoji Enstitüsünün Filoloji Fakültesi, Kazak dili ve edebiyatı bölümüne kaydolmuştur. 1963-1967 yılları arasında Sovyetler Birliği'nin Deniz Kuvvetlerinde askerlik görevini yerine getirmiştir. Askerlik görevinden sonra bir süre öğretmenlik yapmıştır. 1972 yılında matbuat sahasında çalışmaya başlamış ve bu sahadan emekli olmuştur. İlk şiirlerini okul yıllarında yazmaya başlamıştır. Matbuatta çalıştığı yıllarda kitapları yayımlanmıştır. İlk kitabı olan *Déñiz Sadasi* (Deniz Sadası) 1973 yılında yayımlanmıştır. *Muhit Çillaydu* (Muhit Çağırıyor) şiir kitapları onun deniz, tabiat ve mevsimlerle ilgisini göstermektedir. Denizcilik hayatına bağışladığı *Yerge Tazim* (Toprağa Selam) kitabı ana yurdun emekçi insanlarını anlatmaktadır. *İntiliş* (İstek), *Salam Xelqim* (Selam Halkım) kitapları Sovyet devrindeki Uygur halkının hayatını anlatmaktadır. *Vesiyet* (Vasiyet) kitabında ise ahlak, terbiye, insanlık konularını ele almaktadır. *Miras* adlı kitabında ana vatan Doğu Türkistan'daki Uygurların günümüzde yaşadıkları sıkıntıları ve Uygur halkının özgürlük, bağımsızlık isteklerini dile getirmektedir. Uzun hikâyesi olan *İparxan* (İparhan)'da Mançulara karşı kahramanca mücadele eden Uygur kızı İparhan'ın mücadelesi dile getirilmektedir. *Yéñiçe Yañriğan Ahañlar* (Yeni Tarzda Yükselen Melodiler)'de Kazakistan halk sanatçısı ve ünlü kompozitör Kuddüs Hoca Niyarof'un hayatı ve sanatçı kişiliği tanıtılmaktadır. *Uygur Kırgınlar* romanında 1918 yılında Bolşevik katliamına maruz kalan Yedisu Uygurlarının yaşadığı facia anlatılmaktadır (Celil, 2019).

İlahun Celil Kazakistan Yazarlar Birliğinin üyesidir.

İlahun Celil'in Şiirlerinde Deniz ve Denizcilik

Deniz ve denizcilik temaları Uygur şiirinde pek rastlanılmayan temalardır. Çünkü Uygurların yaşadıkları coğrafya göz önüne alındığında onların denizden uzak oldukları görülmektedir. Bu nedenle deniz teması Uygur şiirinde nadiren görülür. Şiir, en eski örneklerinden beri, içindeki söz öğelerinin, göstergelerin ses ve anlam gücüne dayanagelmıştır. Şairin zihnindekini dinleyici/okuyucuya anlatmadaki başarısı büyük ölçüde, göstergeleri seçimi ve birleştirmesindeki ustalıktan kaynaklanmıştır (Aksan, 1993, s.73). Metaforlar soyut bir fenomen hakkında konuşmak ve düşünmek için bize olanak sağlayan temel idrak sürecidir. Metaforları kullanırken somut kaynağın yapısının haritasını deneyimlerimizin soyut nüfuz alanları üzerine çıkarırız. Bu yaklaşıma göre soyut muhakeme bizi çoğunlukla metaforik haritalamalarla yönlendirir (Erdem, 2003, s. 26). Bu bağlamda İlahun Celil'in deniz ve denizcilik temalarını işlemesi yalnızca konu bakımından değil bu alana özgü söz varlığını şiir diline taşıması ve denizi bir metafor alanı olarak kullanarak soyut duygu ve düşüncelerini ifade etmesi yönünden de önemlidir. Askerlik görevini Sovyet Deniz Kuvvetlerinde yerine getirmesi İlahun Celil'de deniz tutkusu oluşturmuştur. Bu nedenle onun çok sayıda şiiri deniz ve denizcilikle ilgilidir. Denizcilikle ilgili ilk şiirleri 1973 yılında neşredilen *Déñiz Sadaları* (Deniz Sadaları) adlı kitabında yer almıştır. 1983 yılında yayımlanan *Yerge Tazim* (Toprağa Saygı) adlı kitabı şiir seçkisi niteliğindedir ve az sayıda şiir deniz ve denizcilikle ilgilidir. Bu nedenle şairin denizci yanını yansıtan şiirler *Deniz Sadaları* kitabında yer almaktadır. Kitapta yer alan *Denizcinin Sırrı* adlı şiirde deniz bir mücadele alanı olarak tasvir edilmektedir:

Moryaq Siri

Denizcinin Sırrı

Tuyuqsız boran déñizni çayqap,

Kopan fırtına denizi dalgalandırıp,

Teç yatqan suni titip taşlıdı.

Süt liman suyu altüst etti.

Tagdek dolqunlar kökke etilip,

Dağ gibi dalgalar göğe yükselip,

Déñiz qaynığan qazandek taştı.

Deniz kaynayan kazan gibi taştı.

(Deniz Sadaları, s.3)

Burada “kopan fırtına” imgesi yalnızca meteorolojik bir olayı değil, insanın karşı karşıya kaldığı sürekli mücadeleyi temsil eder. Deniz durağan değildir; değişken, tehditkâr ve saldırgan bir güç olarak sunulur. Şairin “dağ gibi dalgalar” benzetmesi, doğanın devasa gücünü abartılı bir biçimde anlatmaktadır. Bu bağlamda şiirde deniz, klasik romantik şiirdeki huzur veren tabiat anlayışından farklı olarak mücadele alanı hâline gelir. Denizci ise hayatla mücadele eden özne konumundadır.

Asav déñizni tasmidek tilip, Azgın denizi kemer gibi yarıp,
Köksini kerip keme üzetti. Göğsünü gerip gemi yüzerdi.

(Deniz Sadaları, s.4)

Şiirde gemi, teknik ilerlemenin ve insan iradesinin sembolü olarak kurgulanmaktadır. Geminin “denizi yarması”, insanın doğaya boyun eğmeyen tavrını temsil etmektedir. “Geminin göğsünü germesi” ifadesiyle gemi kişileştirilerek zorluklara göğüs geren insan özelliği kazandırılmaktadır. Böylece gemi ile denizci özdeşleşmektedir. Bu kullanım, Sovyet dönemi emek şiirlerinde sık görülen “insan-teknoloji birlikteliği” anlayışını çağrıştırmaktadır. İnsan emeği ve teknik güç birlikte doğaya karşı konumlandırılmaktadır.

Rehimsiz ştürm bilen élišip, Zalim fırtınayla boğuşarak,
Uyqısız neççe keçler ötkenduq. Uykusuz nice geceler geçirdik.
Amma tekebbur déñizni yenip, Fakat o mağrur denizi yenerek,
Moryaqligimizni şu çağda sezduq. Denizci olduğumuzu o an hissettik.

(Deniz Sadaları, s.4)

Şiirin merkezinde denizci kimliği yer almaktadır. Ancak şiirde geçen denizci sadece bir mesleği değil bir aidiyeti, bir kimliği ifade etmektedir. Bu dizelerde denizcilik tecrübeyle kazanılan bir kimliktir. Denizci olmak, sıradan toplumsal bir aidiyet değil; mücadeleyle kazanılan varoluşsal bir statü olarak görülmektedir. Şiirdeki “biz” zamiri ise bireysel tecrübe yerine kolektif bir emek bilincini göstermektedir. Böylece şiir yalnızca kişisel bir duyguyu değil, aynı zamanda kolektif dayanışma ruhunu yansıtmaktadır.

Şiirde geçen fırtınalar, yükselen dalgalar, ilerleyen gemi, çarpan sular ifadeleri deniz yaşamının ritmine uygun olarak şiire hareketlilik getirmektedir. Şiirdeki uykusuz geceler, fırtınalar, ölüm tehlikesi ile denize meydan okuma, kahramanlaştırılan denizci ve aidiyeti belirten sözler şiirde romantizm ile gerçekçiliği harmanlanmaktadır.

Şiirin son bölümünde söylem değişir ve sert mücadele yerini içsel lirizme bırakır: “Yere diz çöküp eğilmek / Ana toprağı sevmeye doyamamak” toprağı yönelişi göstermektedir. Şiir geleneğinde sık görülen “toprak-anne” metaforu “doğum, aidiyet, köken, kimlik” anlamlarını taşımaktadır. Denizcinin diz çökmesi ise sembolik bir tevazu hareketidir. Doğaya meydan okuyan denizcinin vatan karşısında alçakgönüllü oluşu şiirin duygusal derinliğini artırmaktadır.

Biz Yene Déñizğa Kétimiz (Biz Yine Denize Gideriz) adlı şiirde denizcilik teması etrafında kolektif emek, ayrılık psikolojisi ve vatana dönüş düşüncesi dile getirilmektedir. Şiirde hareket, yolculuk ve dönüş kavramları şiirin asıl eksenini oluşturmaktadır:

Kémimizde tumanni qaq yerip, Gemimiz sisi yararak ilerler,
Biz yene déñizğa ketimiz. Biz yine denize gideriz.
Borağa meydini keñ kérip, Fırtınada mücadele ederek,
Keñ taşa muhitlar kézimiz. Geniş ve engin denizleri dolaşırız.

(Deniz Sadaları, s.4)

Şiirdeki “yine” sözcüğü denize gidiş gelişin kader haline gelmesini temsil etmektedir. Sis imgesi ise muammayı çağrıştırmaktadır. Geminin sisi yararak ilerlemesi insanın bilinmezliğe karşı mücadelesini sembolize etmektedir. Bu yönüyle daha şiirin başında mücadele ve kararlılık azmi belirtilmektedir. Geniş ve engin denizleri gezmek ifadesiyle deniz sadece coğrafi bir öge olarak sonsuzluk ve özgürlük alanı olarak düşünülmüştür. Geniş ve engin sözleriyle denizin uçsuz bucaksız ve hareketli oluşunu göstermektedir. Şiirde gemi aktif bir imge olarak sunulmaktadır. Sisleri yaran gemi, insanın doğa karşısındaki mücadelesini temsil etmektedir.

Uzutip qalidu mayaklar Deniz fenerleri bizi uğurlar,
Qırğaқта biz bilen xoşlaşıp Kıyıda bizimle vedalaşarak.

Şiirde geçen deniz fenerleri denizcilerle vedalaşıp onları uğurlayan kişilere benzetilmektedir. Deniz feneri güvenliği, ışık umudu, liman aidiyeti, vedalaşma ise ayrılığı sembolize etmektedir.

Bolsimu jutimiz kök deñiz Olsa da yurdumuz mavi deniz
Özige tartidu Ana Yer Kendine çeker ana yurt
Şuñlaşqa beri bir kelimiz Bunun için hepimiz geri geliriz;
Yolumni yeliqmay kütiver Yolumu usanmadan bekle.

(Deniz Sadaları, s.4)

İlahun Celil, bu şiirinde de deniz ve kara arasındaki karşıtlık ilişkisinden yararlanmaktadır. Deniz; çalışma alanını, özgürlüğü, hareketi yansıtırken kara ise gerçekte ait olunan yeri, kökleri göstermektedir. Dolayısıyla denizle bütünleşmiş insan karakteri ile toprağa bağlı, ona aidiyet hisseden çift kimlik vurgusu yapılmaktadır. Ancak şair “Yolumu usanmadan bekle” dizesiyle deniz yolculuğunun geçiciliğini asıl olanın geri dönüş olduğunu vurgulamaktadır.

İlahun Celil’in Şiirlerinde Deniz ve Sovyet İdeolojisi

Qara Déñiz (Karadeniz) ve Déñiz Deptiriden (Deniz Defterinden) şiirlerinde Sovyet devrimine, sosyalist anlayışa yönelir. Karadeniz şiirine “Ataqlıq topulañçılar déñiz essalam / Ünlü ayaklanmaların denizi, selam sana!” seslenişleriyle başlaması Karadeniz’i sıradan coğrafi bir yer olarak değil devrimcilerin mekânına dönüştürmüştür. Şiirde geçen Oşakov kruvazörü ve devrimin sembolü olarak kabul edilen Potemkin zırhlısı devrimci hafızanın canlı birer tanığı olarak gösterilmektedir.

Dört bölümden oluşan Deniz Defterinden adlı şiirde geçen Qırğaқта dostlar külüp turatti (Dostlar kıyıda gülüyordu.) dizesi Karadeniz’e kıyısı bulunan Sovyet halklarının sosyalist kardeşliğini göstermektedir. Özellikle “Sovetler bizge kün élip keldi (Bize güneşi Sovyetler getirdi!)” dizesinde görüldüğü gibi şair, Sovyetlerin mutluluk getirdiğini belirterek sosyalizme olan inancını somut biçimde ifade etmiştir. Şiirlerin çoğunda olduğu gibi bu şiirde de “biz” öznesinin kullanılması toplumsal, ideolojik, kolektif düşüncenin tezahürüdür. Bu şiirlerde deniz sosyalist kimliğin oluşturulmasında kullanılan bir mekân olarak görülmüştür.

İlahun Celil’in şiirlerinde Sovyet coğrafyası sınırlarındaki bütün denizler yer almaktadır. Sovyetler Birliğinin en kuzeyinde kutup bölgesinde bulunan ve stratejik öneme sahip olan Dikson Limanı insanın ulaştığı en uzak coğrafya Sovyet uygarlığının bir parçası olarak gösterilmektedir.

Cimiy öyler qar astida qalsimu Bütün evler kar altında kalsa da,
Lékin barliq turxunlardin is çiqar Yine de bütün bacalardan duman tüter.

(Deniz Sadaları, s.7)

Şiirde geçen duman, hayat belirtisinin yanında sanayileşmeyi, yerleşik hayatı, medeniyetin ilerleyişini, sosyalist emeği temsil etmektedir. Şiirin son kıtasında şair: “Dikson Limanı dünyanın bir

ucunda olsan bile / Yüreğime ateş yakıp duruyorsun” biçiminde seslenerek Dikson'u yalnızca bir liman değil, Sovyet yurdunun kutsal bir köşesi olarak sunmaktadır. Bu nedenle şiirde görülen vatan sevgisi etnik veya yerel değil, Sovyet üst kimliğine aittir.

Şair, “Kızların çekik gözleri lakin / Sanki ona menekşe gibi yakışmış” dizeleriyle Kuzey'i yalnızca bir askerî veya ekonomik alan olarak değil, insani güzelliklerin bulunduğu bir yaşam alanı olarak da idealize etmektedir. Sovyet şiirinde Kuzey halklarının sık sık romantik ve folklorik özellikleriyle belirtilmesi şairi de etkilemektedir.

İlahun Celil'in bazı şiirlerinde ideolojik yapı örtük olarak bulunmaktadır. Kutupta Bahar adlı şiirinde Lenin, parti, sosyalizm ya da Sovyet devleti doğrudan geçmez. Kuzeyin romantik biçimde ele alınması, teknoloji ve medeniyet övülerek ideolojik yapı örtük olarak yüceltilmiştir:

Kutup baharı körkem bolgaçqa	Kutup baharı güzel olunca
Körge adamniñ işqi bağlinar	Gören insan âşık olur

(Déñiz Sadaları, s. 41)

Kutup bölgesi yaşanamaz bir coğrafya olarak değil, canlı, güzel ve yaşanabilir bir vatan parçası olarak tasvir edilmektedir.

Postta (Nöbette), şiiri Sovyet askerî şiirinde görülen tipik örneklerinden biridir. Şiirin teması sınır nöbetidir. İlk kıtada deniz ile asker yan yana getirilir:

Ay nurida su eynektek yorup,	Ay ışığında su ayna gibi parlar,
Déñiz üstide oynar çayqılar.	Deniz üstünde martılar oynar.
Şu minut postta avtomat tutup,	Nöbette otomatik tüfek tutup,
Çekni küzitiş moryak turidu	Ufku gözetken denizci durur.

(Deniz Sadaları, s.7)

Doğa sakin görünmektedir; fakat bu sakinliğin korunması askerin tuttuğu nöbet sayesinde mümkündür. Sovyet şiirinde silah yalnızca savaş aracı değil devletin gücünü, devrimin kazanımlarını, sınırların dokunulmazlığını, askerî disiplini temsil etmektedir. Şair tüfeği kişileştirerek nöbetçinin “yoldaşı” hâline getirmektedir.

“Dikson Porti”, “Postta” ve “Kutupta Bahar” birlikte değerlendirildiğinde Sovyet Uyghur şiirinde kuzey kutbunun ortak bir tema olduğu görülmektedir. Kuzey'in güzelleştirilmesi, sınırların kutsanıp korunması ve Sovyet mekânının benimsenmesi şiirlerin ideolojik ve estetik yapısını oluşturmaktadır.

İlahun Celil'in Deniz Temalı Şiirlerinden Hareketle Kimlik ve Tarih

Güldeste, Denizcinin Mektubu, Yalnız Kızın Sırrı adlı şiirlerinde şair sevgiliye yönelmektedir. Güldeste'de şair sevgiliye hediye alamamanın eksikliğini hisseder. Çünkü denizde gül yetişmez. Şair bu eksikliği hayalinde ay ışığını ve yıldızları güle dönüştürerek gidermeye çalışır. Sovyet coğrafyasında kadınlara gül hediye etmek son derece önemlidir ve bu gelenek günümüzde de canlı biçimde yaşamaktır. Evin, toprağın, yakınlarının, kültürel aidiyetin sembolü olan Denizcinin Mektubu şiiri kolektif hafızayı yansıtır. Sevgiliden gelen mektup kıymetlidir çünkü ana yurdun bir parçasıdır. Bekleyen, umutlanan, terk edilen, kırılğan kadın psikolojisinin ele alındığı Yalnız Kızın Sırrı şiirinde denizcilik, fiziksel yolculuktan çok, geride kalanların psikolojik yalnızlığını dile getirmektedir. Denize aidiyetin en güçlü vurgulandığı şiirlerden biri olan Mayak (Deniz Feneri) şiirinde deniz terbiye eden, koruyan, şekillendiren bir anneye benzetilir. Bu yönüyle doğa insanı olgunlaştıran bir güce dönüştürülmüştür. Şiirin son dizesinde şair Sovyet vatandaşı olmanın gururunu güçlü biçimde haykırmaktadır: “İşte o ateş, o meşale, o kızıl bayrak”.

Deniz Sadaları'nda yer alan deniz, denizci ve denizcilikle ilgili şiirlerde Uygur şiirinin duygusal ve kültürel boyutlarını gösterme çabası görülmektedir. Bu şiirlerde denizcilik yalnızca bir meslek, bir çalışma alanı değil; insan ilişkilerini, hafızayı ve bir bütüne ait olma duygusu sunulmaktadır. Şiirlerin genel izleği, Sovyet bütünlüğü içinde sosyalist bir anlayışla Uygur kimliğini koruyup sürdürebilmektir.

Yerge Tazim (Toprağa Selam) adlı şiir kitabında yer alan “Denizden Mektup, Denizde Olanlar İçin, Deniz Teni, Denizde Akşam” şiirleri tema olarak Deniz Sadaları'ndaki şiirlere benzetilmektedir. Bu şiirlerde vatana dönme arzusu, geleneğe dönme arzusu daha güçlü hissedilmektedir:

Belki dostlar her akşam işten dönünce / Uyumayıp meşrep kurar, eğlenirler.

Evet, onların sabahı ederek döndüklerini / Yazıp da bu perişan gönlü incitme.

Meşrep, Uygurların dünya kültür mirasına yaptıkları çok önemli bir katkıdır (Abliz, 2009: 800). Şairin meşrep özlemi köklerine bağlılığın sembolü olarak karşımıza çıkmaktadır.

İlahun Celil'in deniz metaforu etrafında oluşturduğu kimlik, medeniyet ve tarih bilincini vurguladığı ve henüz yayımlayamadığı ancak değerlendirilmesini istediği Dēñizğa Xıtap (Denize Hitap) adlı dokuz bölümden oluşan lirik-epik özellikler taşıyan uzun şiirinin başında Rusların “Denizi görmeyen insan, hiçbir şey görmemiş insandır.” atasözünü kullanması ondaki deniz tutkusunun somut ifadesidir.

Şair, denizle romantik bir ilişki kurarak denizi koynunda gençliğini geçirdiği bir sevgiliye benzeterek onu en yüce duygularla selamlamakta ve içinde yaşadığı aşkla denizin şöhretini yüceltmektedir:

Qoynuñda ötken qıran yaşığım,

Koynunda geçen coşkun gençliğim,

Essalam uluk, müqeddes déñiz.

Salam sana ulu, mukaddes deniz.

Oyluq işqiñni saqlap yaşıdım

Ateşli sevgini içimde yaşadım

Şöhret, dañqiñni kötirip egiz.

Şöhretini ve ününü yücelterek.

İlahun Celil karşıtlık ilişkisinden yararlanarak doğduğu kurak topraklarla deniz arasında bir karşılaştırma yapmaktadır. Doğduğu topraklar çöl, bozkır ve dağlıktır. Toprağın kuraklık özelliğini vurgulayarak denize olan tutkusunu daha güçlü ifade etmeye çalışmaktadır. Hayatın sadece toprağa bağlı olmasını tutsaklık olarak görmektedir. Deniz ve bozkır karşıtlığı üzerinden bir bozkır insanıyla deniz arasındaki romantik ilişki edebî açıdan dikkat çekicidir:

Tuğulğan yezam sendin jiraqta,

Doğduğum köy senden uzakta,

Maqanım sehra, dala, qır, tağlıq.

Yurdum çöl, bozkır, kır ve dağlık.

Baliliq jürgep ötti qurğaqa,

Çocukluğum geçti kurak toprakta,

Bizde tiriklik yergila bağliq.

Bizde hayat sadece toprağa bağlı.

Şiirde dikkat çeken tematik özellik “deniz-özgürlük” ilişkisidir. Şair, denizi ilk andan itibaren “Seni hatırladığım anda özgürlük ve yükseklerde uçuş arzusu hissettiğini vurgulayarak denizi sınırsızlık ve yükseliş duygusuyla ilişkilendirir:

Seni eslisem erkinlik ayan,

Seni hatırlasam özgürlük belirir,

Égiz pervazda uçquñ kélidu.

Yükseklerde uçaşın gelir.

Laçindek şuñgup yultuzlar taman,

Bir doğan gibi yıldızlara süzülüp,

Şérin tuyğular quçquñ kelidu.

Tatlı duygularla kucaklaşasın gelir.

(Denize Hitap, s.1)

Köksüm keñiyip yéniklep tiniq,	Göğsüm genişleyip, nefesim rahatladı,
Goya dümbemdin pencir açqandek.	Sanki arkamda bir pencere açılmış gibi.
Yumşaq selkinler öpidü siliq,	Yumuşak serinlikler okşar pürüzsüz,
İçimge nurluq şola çaçqandek.	İçime bir ışıq demeti saçmış gibi.

(Denize Hitap, s.2)

Hözürlük, rahat beğişlap hava,	Rahatlık ve huzur verir hava,
Kökke örleydu içiñdin şatliq.	Göge yükselir içinden bir sevinç
Yeñi tuğulğan kebi duniyağa	Yeni doğmuş gibi dünyaya
Appaq arzular, ümüt qanatliq.	Tertemiz arzular, umutlar kanatlanır.

(Denize Hitap, s.4)

Bu ifadelerde deniz, fiziksel bir mekândan çok zihinsel ve ruhsal genişlemenin sembolüdür. Özellikle “doğan gibi yıldızlara süzölmek” imgesi göge yükselme ve yücelmeyi ifade etmektedir. Deniz burada yalnızca huzur veren bir unsur değil; aynı zamanda bireyi dönüştüren bir güçtür. Şairin “göğsüm genişledi”, “nefesim rahatladı”, “dünyaya yeniden doğmuş gibi” ifadeleri denizin ruhsal yeniden doğuş işlevini gösterir. Böylece deniz arınma, özgürleşme, cesaret, ruhsal diriliş, bilinç açıklığı gibi anlam alanlarını bünyesinde toplar.

Şiirin geneline baktığımızda şiirde vurgulanan Uyğur Türklerinin tarihsel kaderidir. Şair, deniz imgesinden yola çıkarak Uyğurların tarihsel yalnızlığını dile getirmektedir:

Hemmini teñkeş yaratqan Alla	Herkesi eşit yaratan Allah,
Baraver hoquq, erkiñ qoluñda	Eşitlik ve özgürlük elinde.
Belki Uyğurğa texsimi çala	Belki Uyğur’a eksik verilmiş
Qepiz içide yatar buluñda	Kafesin içinde bir köşede yatar

(Denize Hitap, s.6)

Bu dizelerde doğrudan coğrafi ve siyasî kuşatılmışlık duygusu, Uyğurların denizsiz bırakılması yalnızca fiziksel değil, tarihsel ve zihinsel bir mahrumiyete yol açtığı için şair ilahi adaletten şikâyet etmektedir. Şairin “Belki Uyğur’a eksik verilmiş” dizesindeki ilahi adaletle olan şikâyet ile M. Akif’in “Yok musun ey adl-i İlâhî!” (hz. Akbaş, 2007, s. 411) dizeleri arasında metinler arası ilişki göze çarpmaktadır.

Mejbur qilidu muhtajliq yoqluq,	Yoksulluk ve yokluk zorlar insanı,
Égizge devet qilip rohini.	Ruhunu yüceliklere çağırır.
Şuña oyğınip deslepki bolup,	Bunun için ilk uyanan olup,
Ğeripke açti İpek yolini.	İpek Yolu’nu Batı’ya açtı.

(Denize Hitap, s.8)

Şaire göre mecburiyetler kişiyi çıkış yolunu bulmaya zorladığı için Doğu, Batı ile ticaret için İpek Yolu’nu açmıştır. Ancak bu yol çetindir, tehlikelidir. Yol kesen eşkıyadan malı ucuza almak isteyen tüccara, hediye bekleyen yöneticiden ağır vergilere kadar pek çok zorluk vardır. Hatta bu ticaretin ucunda her zaman ölüm vardır ve duadan başka bir koruyucu yoktur:

Mañisen doğa tikip jeniñni,	Canını dua ile korumaya çalışırsın,
-----------------------------	-------------------------------------

Xilvette marar bulañçi, oğri.	Issızda pusuda bekler haydut.
Alsa meyliğı peqet méliñni,	Malını alsa sadece yine iyidir,
Ejelge orar qaraqçı tori.	Ama ölüm tuzağı kurar eşkıya.

(Denize Hitap, s.9)

Şair, Uygurların yaşadığı acıları, talihsizlikleri sıraladıktan sonra geriye dönüp tarihe yolculuk yapıyor. Oğuz Kağan, Moyunçur Kağan, Kaşgarlı Mahmut, Yusuf Has Hacıp, Ahmet Yesevî, Ali Şir Nevaî gibi tarihî şahsiyetleri şiirin ana omurgasına yerleştirerek Uygur Türklerinin büyük medeniyetler kuran öncü, uygar bir tarihe sahip olduğunu ortaya koymuştur. Böylece Uygurların geçmişteki bilim, sanat ve devlet yönetmedeki başarıları bugün ezilen, yok edilmek istenen topluma moral kaynağı olarak sunulur:

Jigip qebile, sersan ellerni,	Dağınık kabileleri toplayarak,
Uygur atığan xaqan Oğuzxan.	“Uygur” adını veren Oğuz Kağan.
Himlap, puhtılap teve yerlerni,	Toprakları koruyup güçlendirerek,
Moyunçur mezmüt dölet turguzğan.	Moyunçur sağlam devlet kurmuş.

(Denize Hitap, s.13)

Qarañgu tünni nuri parlatqan,	Işığı, karanlık geceyi aydınlatan,
İlim jarçisi Maxmut makani.	İlim sevdalısı Mahmut’un yurdu,
Teşna dıllarğa Yüsüp taratqan,	Susuz gönüllere Yusuf dağıtmış,
Qutadgu Bilik eqilniñ kani.	Kutadgu Bilig aklın nerede?

(Denize Hitap, s.14)

İlahun Celil, Ahmet Yesevî’yi ahlak ilmini yücelten bilgeliğin yansıması, Ali Şir Nevaî’yi de şiir sanatını göklere yükselten doğunun yıldızı olarak görmektedir:

Exlaqiy penni ilgiri sürgen,	Ahlak ilmini yücelten,
Danaliq eksi daniş Yassavi.	Bilgelik aynası âlim Yesevî
Nezim sahasin kökke kötergen,	Şiir sanatını göklere yükselten,
Şeriq yultuzi büyük Navaiy.	Şarkın yıldızı büyük Nevaî.

(Denize Hitap, s.14)

Şair, bütün Türk tarihi için olduğu gibi Uygurların tarihinde de devlet kurmuş ve kurduğu devleti başarıyla yönetmiş kişilerle birlikte devleti yönetmede aklın ve bilginin önemini vurgulamak için bilge kişileri de ekleyerek devlet yönetmede güç ve bilginin ilişkisine dikkat çekmektedir.

Şair Uygur tarihine yön veren önemli devlet adamları ve bilginleri dile getirdikten sonra geçmişle günümüz arasında bağ kurmak için kültürel öğelerden yararlanmaktadır. Yazının icadı, rasathane, matematik, kâğıt yapımı, şehirleşme, sanat gibi unsurları tarihsel medeniyetçi söyleme dönüştürerek günümüzle geçmiş arasında kültürel bir köprü oluşturmuştur. Şair, kadim Uygur medeniyetinin ulaştığı seviyeyi göstermek için Budist Uygur sanatının vücut bulduğu ‘Kızıl Bin Evler’ (Kurban, 1985, s.1) ile Karız adı verilen yer altı sulama kanallarını kanıt olarak sunmaktadır. Bundaki amaç bugün baskı altında umudunu yitirmiş, kimliğini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalan halkına umut ve güven aşılmasıdır.

İcatkarlıqta teñdeşiz utuq	Yaratıcılıkta eşsiz başarı
Qegez keşipi uluq inqılap.	Kâğıdın icadı büyük devrim.
Tarıxta deslep körgendi yoruq,	Tarihte ilk kez görmüştü ışıq,
Uyğur tilida yezilğan kitap.	Uygurca yazılan kitap.
(Denize Hitap, s.14)	
Ademzat ilim bayanatida	İnsanlık biliminin tarihinde
Altun bet eçip qaldurğan izlar	Altın sayfa açıp bırakmış izler
Aliy algebra, matematika	Yüksek cebir ve matematik
Emeliy eksi Miñ Öy, qarizlar	Onun şahidi Bin Evler, karizlar
(Denize Hitap, s.13)	

Şair, denize sahip milletlerin medeniyet, bilim ve teknoloji sahasında daha başarılı olduklarını vurgulamış hatta Rusların “Denizi görmeyen insan, hiçbir şey görmemiş insandır.” atasözünü kendi görüşünü desteklemek için kullanmıştı. Ancak şair, rasathanenin kurulması gibi tarihi gerçekleri somut bir delil olarak ileriye sürerek çalışkan bozkır insanının da medeniyet tarihinde önemli izler bıraktığını rasathanenin kurduğunu göstermektedir.

Tirişip izdep ilim irfanda,	Bilim ve irfan arayışıyla,
İjatkarlıqta özgidin ozğan.	Yaratıcılıkta başkasını geçmiş.
Observatoriya éçip sehrada,	Rasathane kurup çölde,
Kainat taman qolini sozğan.	Kâinata doğru elini uzatmış.
(Denize Hitap, s.13)	

Şair Uygurların medeniyet sahasındaki gelişmeleri anlatmaya devam ederek ana karada sıra sıra bayındır evler yaparak yerleşik hayata geçilmesini, takvim yapılmasını, harita çizilmesini ve bilinmeyen yerleri araştırmayı medeniyeti gösteren bir ölçüt olarak kabul etmektedir:

Qit’eni boylap qatar tizilğan,	Kıtalar boyunca sıralanan,
Qeddini ruslap avat şehirler.	Gelişmiş şehirler kurulmuş.
Kaléndar tüzüp xerite sizğan,	Takvim yapıp harita çizmiş,
Tetqiq qilinip namelum yerler.	Tetkik edilip bilinmeyen yerler.
(Denize Hitap, s.14)	

İlahun Celil, denize sahip milletlerin medeniyette önde oldukları düşüncesine karşı bozkır insanının da medeniyete önemli katkılar sağladığını Uygur tarihinden verdiği örneklerle ortaya koymuştur. Ancak şiirin sonraki bölümlerinde çağdaş uygarlık için önemli eleştiriler bulunmaktadır. Deniz başlangıçta özgürlüğün ve uygarlığın kaynağı olarak sunulurken ilerleyen bölümlerde savaş gemileri, denizaltılar ve bombalar aracılığıyla yıkımın mekânına dönüşür. Bu dönüşüm “İnsan teknolojiye yükselirken etik değerleri göz ardı etmiştir.” düşüncesine götürmektedir. Bu nedenle şair emperyalizm, sömürgecilik, kölelik, savaş ekonomisi ve silah teknolojisi gibi kavramları şiddetle eleştirir:

Ecel çéçişqa teyyar quralı	Ölüm saçmaya hazır silahı
Hürpiyip çiqti herbiy kemiler	Savaş gemileri bir anda çıktı
Qiriş, öltürüş mexset, urani	Katliam ve öldürme onların amacı

Zuguy qurvini bolmidi kimler	Nice insanları kurban ettiler
Bumu az kelip, toymas gélige	Bu da yetmedi, doymadı gözleri
Rezil, xunperler yeñiliq açti	Alçak ve kan dökücüler yeni yollar buldu.
Jugaç xeliqni sélip kemiğe	Masum halkı gemilere doldurup
Jiraq apirip qulluqqa satti	Uzaklara götürüp köle diye satti

Şair, büyük devletleri adalet kisvesi altında eşkıyalık yaptığını ileri sürerek politik bir eleştiri yapmaktadır. Şiirin son bölümleri romantik-millî karakterden çıkarak emperyalizme karşıt bir söylem içermektedir.

Hemmige yaqar gözel islitiñ	Güzelliğin herkese hitap eder
Yaxşı yamanga oxşaş béqişliq	İyiye de kötüye de aynı bakarsın
Dilni tazartqan xalis himmitiñ	Gönlü arındıran saf yardımın
Birxil, sevirlik ağmay éqişñ	Sakin ve sabırlı akışındadır

Qançe özgirip çörgelsun zaman	Zaman ne kadar değişirse değişsin
Déñiz sevirlik hoduqmas, qaymas	Deniz sabırlıdır, sarsılmaz.

Şiirin bazı bölümlerinde deniz sadece maddî bir varlık değil metafizik bir varlık olarak gösterilir. Deniz sabırlıdır, merhametlidir, bağışlayıcıdır, bir ruha sahiptir ve insanı manen sağlar. Bu yaklaşım “kâinatın canlılığı” düşüncesini çağrıştırmaktadır. Denizin “ana”, “yar”, “sabırlı varlık” gibi kişileştirilmesi şiiri mistik bir havaya büründürür.

Büyük gururi remzi, qismiti,	Büyük gururu, sembolü, kısmeti,
Quçığı oçuq, uluğvar, meğrur.	Açık yürekli ve yücedir.
Juquşup peyli, süpet, xisliti,	Niteliği ve ruhuyla birleşerek,
Déñizdek meñgü yaşığın, Uyğur!	Deniz gibi ebediyen yaşa, ey Uyğur!

(Denize Hitap, s.14)

Denize Sesleniş şiirinde deniz metaforu çevresinde özgürlük, tarih, kimlik, medeniyet, direniş, arınma, kolektif hafıza, bilim ve gelişme gibi iç içe geçmiş temalar ele alınmaktadır. Şiir, lirik duyarlılıkla epik tarih anlatısını birleştirmektedir. Şair, bireysel hayranlıktan başlayıp toplumsal bilince, oradan da tarihsel medeniyetçi bir dünya görüşüne varmaktadır. Bu yapı içinde deniz estetik güzelliğin yanında özgürlük ülküsü ve kaybedilmiş bir uygarlığın sembolü olarak görülmektedir. Şiir sadece doğa temalı bir eser değil aynı zamanda tarihsel hafızayı oluşturan ideolojik ve kültürel bir metindir. Bu yönüyle çağdaş Uyğur şiirinde kolektif kimlik ve medeniyet tahayyülünü birleştiren önemli örneklerden biri olarak değerlendirilebilir.

Sonuç

İlahun Celil, çağdaş Uyğur edebiyatında deniz temasını şiirlerinde yoğun biçimde işleyen nadir şairlerden biridir. Şairin askerlik görevini Sovyet Deniz Kuvvetlerinde yapması şiir dünyasının şekillenmesinde belirleyici olmuş; deniz ve denizcilik onun şiirlerinde temel estetik ve düşünsel unsurlara dönüşmüştür. Bu yönüyle İlahun Celil, Uyğur şiirinde geleneksel olarak baskın olan erkinlik, aşk, vatan, emek ve toplumsal hayat temalarına yeni bir boyut kazandırmaktadır.

İncelenen şiirlerde deniz yalnızca tabiatın bir parçası olarak değil, özgürlük, mücadele, aidiyet, kolektif hafıza ve kimlik gibi çok katmanlı anlamları taşıyan bir imge olarak kullanılmaktadır. Denizci figürü ise doğayla mücadele eden, zorluklar karşısında olgunlaşan ve kolektif sorumluluk bilinci geliştiren insan tipini temsil etmektedir. Özellikle Deniz Sadaları kitabındaki şiirlerde emek, dayanışma ve mücadele kavramlarının öne çıktığı görülmektedir.

Şairin eserlerinde deniz ile kara arasında kurulan karşıtlık, hareket ile durağanlık, özgürlük ile aidiyet arasındaki ilişkinin sembolik anlatımını oluşturmaktadır. Deniz sonsuzluğu ve keşfi temsil ederken, kara ana yurt ve geri dönüş düşüncesini simgelemektedir. Böylece şiirlerde hem bireysel deneyim hem de toplumsal bağlılık birlikte dile getirilmektedir.

İlahun Celil'in şiirlerinde Sovyet dönemi ideolojisinin etkileri de belirgin biçimde görülmektedir. Karadeniz, Dikson Limanı ve Kuzey Kutbu temalı şiirlerde Sovyet coğrafyasına ideolojik anlamlar yüklendiği, sosyalist emek ve kolektif kimlik anlayışının öne çıkarıldığı görülmektedir. Bununla birlikte şairin sonraki dönem eserlerinde tarih, medeniyet ve Uygur kimliği daha güçlü biçimde ön plana çıkmaktadır.

İlahun Celil'in son zamanlarda yazıp henüz yayımlama imkânı bulamadığı ancak değerlendirilmesini çok arzu ettiği *Déñizğa Xitap* (Denize Hitap) şiiri, şairin tarih ve medeniyet anlayışını en kapsamlı biçimde yansıtan eserlerinden biridir. Şair bu şiirde deniz metaforunu kullanarak Uygur Türklerinin tarihî birikimini, kültürel mirasını ve medeniyet kurucu rolünü vurgulamaktadır. Oğuz Kağan'dan Kaşgarlı Mahmut'a, Yusuf Has Hacıp'ten Ali Şir Nevaî'ye kadar birçok tarihî şahsiyetin şiirde yer alması, ortak tarih bilincinin canlandırılmasına yönelik bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak İlahun Celil'in şiirlerinde deniz; bireysel hatıraların, tarihsel hafızanın, kültürel kimliğin ve medeniyet tasavvurunun birleştiği merkezî bir sembol hâline getirilmektedir. Şair, deniz metaforu aracılığıyla çağdaş Uygur şiirine özgün bir söylem kazandırmakta; bireysel deneyimden hareketle toplumsal ve tarihsel bir bilinç oluşturmayı başarmaktadır. Bu yönüyle İlahun Celil'in şiirleri, çağdaş Uygur edebiyatında deniz, kimlik ve medeniyet ilişkisini anlamak bakımından önemli metinler arasında değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

References

- Abduraxmanov, M. (1980). Poema jairi heqqide, *Uygur edebiyati ve folkloridiki janrlar*, Kazakistan Bilimler Akademisi yayınları (NAVKA), 37-59.
- Abliz, H. (2009). *Meşrep oyunliri heqqide omumiy bayan*. T. Davamet, A. Ebey, E. İmin, (Ed.), Cuñgo Uygur Meşrepliri (791-822). Şincan Halk Neşriyatı.
- Aksan, D. (1993). *Şiir dili ve Türk şiir dili*. Arkadaş Kültür Merkezi.
- Bakiyev, M. & Bexniyazov, H. (1987). *Uygur Sovyet edebiyatı, seçkiler*. 9. baskı. Mektep.
- Celil, İ. (1973). *Déñiz sadaliri*. Jazuvşı Neşriyatı.
- Celil, İ. (1983). *Yerge tazim*. Jazuvşı Neşriyatı.
- Celil, İ. (2019). *Uygur Qirgini*. Giga Treyd Neşriyatı.
- Celil, İ. (2024). *Déñizğa xitap*. Basılmamış.
- Erdem, M. (2003). *Türkmen Türkçesinde metaforlar*. Köksav Yayınları.
- Ersoy, M. A. (2007). *Safahat orijinali ve günümüz Türkçesi*. (V. Akbaş, Haz.), Beyan Yayınları.
- İmam, H. A. vd. (2011). *Uygur tiliniñ izahliq lüğiti (qisqartılmış 2. baskı)*. Şincañ Qelq Neşriyatı.
- Kaşgarlı, R. A. (2017). *Çağdaş Uygur edebiyatı tarihi*. Gazi Kitabevi.
- Kurban, V. (1985). *Qizil miñ öy resimliri hikayisi*. Şiñcan Xelq Neşriyatı.
- Necip, E. N. (1995). *Yeni Uygur Türkçesi sözlüğü* (İklil Kurban, Çev.). TDK Yayınları.
- Sadvakasov, F. (1986). *Sovyet Uygur edebiyatının tarihi*, Kazakistan Bilimler Akademisi yayınları (NAVKA).
- Sincon, D. (1997). *Uygurçe-İngilizçe luğet*. Şiñcan Xelq Neşriyatı.

ETHICAL DECLARATIONS**Research and Publication Ethics**

I declare that this article is an original work and was prepared in accordance with the principles of scientific research and publication ethics. The article has not been published elsewhere and is not currently under review by another journal.

All sources used in the study have been cited in accordance with academic standards. I declare that the study does not contain plagiarism, fabrication, falsification, or manipulation of data, and that the research findings have been presented in accordance with the principles of scientific integrity.

Author Contributions

The author single-handedly designed, conducted, and analyzed the study and prepared the report for this article. I have reviewed and approved the final version of the article and agreed to its publication.

Conflict of Interest

I declare that there is no conflict of interest regarding the publication of this manuscript.

Funding

This research did not receive any specific grant, financial support, or funding from any public, commercial, or non-profit funding agencies.

Artificial Intelligence (AI) Usage Disclosure

During the preparation of this manuscript, artificial intelligence tools may have been used solely for limited purposes such as language editing, translation assistance, and stylistic improvement. Any AI-assisted translations or language corrections were carefully reviewed and verified by the author. Artificial intelligence tools were not used to generate the core scientific content, research design, analysis, or scholarly conclusions. All academic responsibility for the content of the manuscript rests entirely with the author.

Copyright and Permissions

I confirm that all necessary permissions for copyrighted materials have been obtained where required and that the manuscript does not violate any intellectual property rights.

Author Approval

I confirm that they have read and approved the final version of the manuscript and consent to its submission and publication.

ETİK BEYANLAR**Araştırma ve Yayın Etiği**

Bu makalenin özgün bir çalışma olduğunu ve bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hazırlandığını beyan ederim. Makale daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış olup başka bir dergide değerlendirme sürecinde değildir.

Çalışmada kullanılan tüm kaynaklar akademik kurallara uygun biçimde atıf lanmıştır. Çalışmanın intihal, veri uydurma, veri tahrifi veya manipölasyon içermediğini; araştırma bulgularının bilimsel dürüstlük ilkelerine uygun şekilde sunulduğunu beyan ederim.

Yazar Katkısı

Çalışmanın tasarlanması, yürütülmesi, analizi ve makalenin raporlama aşamasını tek başına yürütmüştür. Makalenin son hâlini okuyup onayladım ve yayımlanmasını kabul ettim.

Çıkar Çatışması

Bu makalenin yayımlanmasına ilişkin herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan ederim.

Finansal Destek

Bu araştırma herhangi bir kamu kurumu, ticari kuruluş veya kâr amacı gütmeyen kuruluş tarafından finansal olarak desteklenmemiştir.

Yapay Zekâ Kullanım Beyanı

Makalenin hazırlanması sürecinde yapay zekâ araçlarından yalnızca dil düzenleme, çeviri desteği ve anlatım iyileştirmesi amacıyla sınırlı ölçüde yararlanılmıştır. Yapay zekâ araçları tarafından yapılan çeviri ve dil düzenlemeleri tarafımdan dikkatle kontrol edilmiştir. Yapay zekâ araçları çalışmanın bilimsel içeriğinin, araştırma tasarımının, analizlerinin veya akademik sonuçlarının oluşturulmasında kullanılmamıştır. Makalenin içeriğine ilişkin tüm akademik sorumluluk bana aittir.

Telif Hakları ve İzinler

Telif hakkı gerektiren materyaller kullanılmışsa gerekli izinlerin alındığını ve çalışmanın herhangi bir fikrî mülkiyet hakkını ihlal etmediğini beyan ederim.

Yazar Onayı

Makalenin son hâlini okudum, onayladım ve yayımlanmasını kabul ettiğimi beyan ederim.